

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

МОДЕРНІЗАЦІЯ
ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів
X Всеукраїнської
науково-практичної конференції

Сєвєродонецьк 2016

УДК 321 (477)

Рекомендовано Вченою радою
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
(протокол засідання Вченої ради № 5 від 28.12.2016 р.)

Редакційна колегія:

О. Г. Мазур, доктор політичних наук (голова),
Г. С. Агафонова, кандидат політичних наук,
Л. І. Павлова, кандидат політичних наук, відповідальний секретар

Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку : збірник наукових праць / Ред. колегія: О. Г. Мазур. – голова, Г. С. Агафонова, Л. І. Павлова. – Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. – 96 с.

У збірнику наукових праць містяться доповіді та повідомлення науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів України на Х Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка відбулася 15 грудня 2016 р.

Подано матеріали з політико-соціальних проблем, присвячені модернізації політичної системи сучасної України, її структурним елементам та актуальним питанням сьогодення.

Збірник підготовлено кафедрою політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

© Східноукраїнський
національний університет
імені Володимира Даля, 2016

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Дорогі друзі!

Шановні учасники конференції!

Вітаю вас на Х Всеукраїнській науково-практичній конференції «Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку». Ми раді бачити на нашій традиційній конференції науковців із різних міст України: Івано-Франківська, Києва, Миколаєва, Одеси та ін.

Наша конференція спрямована на наукове вирішення сучасних завдань реформування політичної системи України, науковий пошук пріоритетів її перетворення та модернізації. Політичної модернізації потребують політичні інститути, владні відносини та політична культура. Незважаючи на певні труднощі, науковий пошук не припиняється. Без участі науки, без сучасних знань неможливі перетворення в політиці та у житті суспільства в цілому.

Дякую вам, вельмишановні гості та учасники конференції, і висловлюю впевненість, що наша науково-теоретична і практична діяльність сприятиме успішній модернізації політичної системи сучасної України.

Бажаю успіхів учасникам конференції!

Оксана Геннадіївна Мазур,
*завідувач кафедри політології та міжнародних відносин
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля,
доктор політичних наук, доцент*

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Мазур О. Г.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ВПЛИВ СИСТЕМИ ВИБОРЧИХ ПРАКТИК НА РЕНОВАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ І ПРОГРЕСИВНІ ТРЕНДИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Based on the analysis of the practice of dynamic models of electoral systems in Ukraine The influence of the electoral mechanism the quality and composition of the political elite and the effectiveness of national transit democratic political system based on the European integration process.

Для багатьох сучасних країн актуалізується проблематика ефективності процесу елітарного оновлення через впроваджені виборчі практики. Національний досвід застосування різноманітних виборчих моделей свідчить про неоднозначну результативність указаної реновації політичної еліти. Тому вельми актуальним є аналітичне дослідження наслідків практичної реалізації принципів загальнонаціонального представництва в контексті демократичної трансформації політичної системи.

Об'єктивною складовою такого дослідження виступають виборчі практики, впроваджені на основі певної моделі виборів.

Предметну складову становить процес зміни політичної еліти як критерій демократичності суспільно-політичних змін.

Відповідно, метою дослідження стає розробка пропозицій щодо підвищення ефективності інституту виборів та виборчої системи для України.

Зауважимо, що в Україні склався синтезований механізм формування складу політичної еліти. Він об'єднав елементи, притаманні процесу рекрутації в елітарні кола для закритої політичної системи і демократичні принципи залучення до політичної еліти. Характерною ознакою української політичної еліти 1995-2003 рр. елітологи називають те, що «республіканське партійно-господарське керівництво належало до.... «старої гвардії», до «геронтократів». Позитивним наслідком використання антрепренерської складової стало визнання успіху на виборах як пануючого принципу рекрутації. З іншого боку, плюралізація політичного простору і демократизація елітного відбору призвели до негативної тенденції, яка виразилася у формуванні численних груп інтересів і центрів впливу, об'єднаних переважно на основі неформалізованих політичних практик і особистої відданості лідеріві.

Проведені нами дослідження процесів реновації політичної еліти України дають підстави стверджувати про пріоритетність в цьому напрямі загальнонаціональних і місцевих виборів у законодавчі органи як найбільш масштабного, показового та відповідного демократичним принципам процесу. До того ж, етапи становлення і трансформації політичної еліти чітко збігаються з виборчими циклами. Тому, визначальною, на наш погляд, є оцінка стабільності і ефективності виборчого законодавства, а саме закону про вибори народних депутатів, згідно якому формується найбільш численний вищий орган законодавчої влади.

Зауважимо, що дослідження динаміки процесу трансформації виборчої системи, застосованої для формування парламенту України, показало відсутність наукового підходу щодо її інсталяції у правову модель України. Протягом 1991-2014 рр. в Україні фактично функціонувало шість виборчих законів і п'ять виборчих систем, а саме: три різновиди мажоритарної — 1989, 1993 і 1997 р. (половина парламенту), пропорційна і технічна змішана. Отже, з усіх парламентських виборів в Україні 1990, 1994, 1998, 2002, 2006, 2007, 2012 рр. — лише парламенти 1998 р. і 2002 р. формувалися на основі однієї виборчої системи, проте, враховуючи різні закони. Таким чином, практично для кожної виборчої парламентської кампанії приймалася нова виборча система. Аналіз політичних практик впровадження кожної з опробовуваних в Україні виборчих систем доводить, що мотивом

таких змін насправді були політичні інтереси, і, насамперед, інтереси політичної еліти.

Тому, стабільність і ефективність механізму рекрутування політичної еліти в Україні, зважаючи на проаналізовані політичні практики, є доволі сумнівною, адже часта зміна правил і принципів рекрутування не могла не відбитися на якості складу еліти. В умовах, коли політична еліта сама змінює умови застосування механізму рекрутації і нормує процес просування згідно власних інтересів, ефективність демократичних перетворень стає у залежність від економічних і політичних орієнтацій тих, хто наділений владою, і не корелюється з викликами, що надходять від суспільства.

Висновки. Успішність проходження Україною процесу євроінтеграції як одного з вагомих чинників демократизації політичного режиму, пов'язана, на наш погляд, зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Отже, необхідним є створення відповідного теоретичного підґрунтя і впровадження політичних практик гармонізованих із принципами державотворення країн-членів Європейської спільноти. Тому, для стабілізації політичної системи Україна потребує не стільки зміни виборчої системи, скільки узгодження загальних правил ведення виборчого процесу. Сучасні політичні практики рекрутування акцентують у більшому ступені на організаційній приналежності кандидатів, — членстві у партіях, участі у громадських рухах, профспілках, ніж на соціальній презентативності претендентів. Саме через вказані структури найбільш активні представники нижніх шарів суспільства можуть бути рекрутовані у політичну еліту і відстоювати інтереси своїх груп. Таким чином, запорукою якісного оновлення влади є необхідність впровадження нової для української політичної практики пропорційної виборчої системи з відкритими регіональними списками. Це надасть прозорості виразу політичній думки електорату і до парламенту пройдуть кандидати, які максимально чітко відображатимуть настрої громадян. Зважаючи на те, що серед пріоритетних напрямів на шляху євроінтеграції України оновлений Порядок денний асоціації між Україною та ЄС, як основний політичний інструмент реалізації та моніторингу Угоди про асоціацію, декларує реформу виборчого законодавства, запропонована нами модернізація виборчої системи відповідає актуальним євроінтеграційним викликам і контекстуально враховує євроінтеграційний чинник розбудови демократії.

Щедрова Г. П.,

*Приватний вищий навчальний заклад
«Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля»*

ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ ТА ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Стабільність політичної системи, ефективність політичної влади залежать від наявності об'єктивної інформації про реальні та потенційні ризики, здатності політичної влади діяти превентивно та вчасно посилювати контроль над некерованістю політичних процесів. Ґрунтовне теоретичне осмислення концепту «геополітичний ризик» розпочалось лише у ХХІ столітті. Питання щодо впливу геополітичних ризиків на діяльність політичних інститутів України в особливих умовах, пов'язаних з воєнними діями на окупованих територіях та втратою територіальної цілісності, залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого політологічного пошуку. Тож концептуальне осмислення даного феномену дозволило виділити сукупність елементів, як-от: ризик зовнішнього завоювання держави; ризик розпаду держави під впливом внутрішніх або зовнішніх сил; ризик зниження суверенітету як здатності держави відстоювати свої інтереси на міжнародній арені; централізація однієї ідеології в межах світового масштабу; урбанізація як загальносвітова тенденція; світова регіоналізація та глобалізація ролі держави.

Суверенні геополітичні ризики актуалізували необхідність пошуку нових шляхів убезпечення України на регіональному рівні та зумовили поживавлення дискусій щодо необхідності вибудови своєї власної геополітичної вісі. Зокрема, нового звучання набула у 2015 році ініціатива створення Балто-Чорноморського союзу, озвучена польським президентом Анджеєм Дудою. Експерти вважають, що ця геополітична вісь створить потужний безпековий пояс між Європою та Росією і захистить країни та сформує потужний економічний блок. Основу

такого воєнного союзу складатимуть країни Вишеградської четвірки, прибалтійські країни, Україна і Румунія. Продовжитися Балто-Чорноморський союз може, з одного боку, включивши Фінляндію, з іншого – Туреччину, Болгарію та Грузію. Існує й амбітний план, який називають «Міжмор'ям» або Інтермаріум, що з'єднає країни Балтійського, Чорного, Каспійського та Адріатичного морів. До союзу можуть увійти Азербайджан та Словаччина, Угорщина, Чехія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія.

У той же час головні причини підвищеної вразливості України щодо впливу глобальних геополітичних ризиків полягають у нестабільності внутрішньополітичної обстановки, протиріччях внутрішньодержавного реформування. Оцінюючи розвиток ситуації в Україні в 2014-2015 роках, варто відзначити, що позитивним моментом є встановлення контролю з боку політичної еліти над політичною ситуацією та збереження держави в нинішніх кордонах, недопущення поширення сепаратизму на інші регіони, продовження процесу посилення політичної стабільності розвитку України.

По-перше, політична влада виявилася здатною відновити співпрацю з міжнародними фінансовими інститутами, утримати країну від дефолту і забезпечити стабільне функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства в умовах війни. На підтвердження цієї тези свідчать підвищення рейтингу і стабільний прогноз щодо України міжнародного рейтингового агентства Standard & Poor's Ratings Services.

По-друге, прийняті владою впродовж 2014-2015 років політичні рішення, підвищення самоорганізаційного потенціалу українського суспільства, ініціативні дії волонтерів продовжують створювати передумови для здійснення необхідних для розвитку країни і суспільства реформ. Вдалося досягти значного прогресу в сфері реформування енергетики, взяти під контроль бюджетний дефіцит і відмовитися від найбільш корумпованих статей державних витрат. Україна провела дерегулювання інспекційних органів, що дозволило їй за даними рейтингу Doing Business посісти 83 місце з 189. За даними

Global Innovation Index щодо рейтингу найбільш інноваційних країн Україна за 2016 рік піднялася на 8 позицій, посідаючи 56 місце із 128.

По-третє, оновлення вищих владних інститутів за результатами останніх парламентських виборів (236 із 422 обраних народних депутатів були обрані вперше), формування коаліції з проєвропейських політичних сил; наявність можливостей для створення конституційної більшості; закріплення «лідерського» характеру більшості провідних політичних партій; втрата політичними спадкоємцями Партії регіонів монополії на представництво інтересів виборців Півдня і Сходу України; зменшення рівня представництва в законодавчому органі крайніх політичних сил – як лівих, так і правих свідчить про дотримання країною курсу демократичного транзиту.

По-четверте, зафіксовано позитивну динаміку України після революції і збереження у загальному індексі Freedom in the world («Свобода в світі») статусу як «частково вільної» країни.

З іншого боку, політична еліта не скористалась повною мірою стартовими умовами для проведення ефективних реформ. Останні і сьогодні характеризуються як поверхневі, що не усунули глибинні причини кризи української державності. Негативний вплив геополітичних ризиків посилюється напруженням у суспільстві, що пов'язане з необхідністю подолання низького рівня довіри до влади, розчаруванням результатами реформ; браком професіоналів у самоврядуванні та державному управлінні; нездатністю політичної еліти до консолідації тощо. Несистемність проведення реформування політичної системи та сумнівність результатів роботи нової влади зумовили посилення впевненості з боку населення щодо неправильності напрямку реалізації реформ.

Ухвалення антикорупційного законодавства, відкриття державних реєстрів та бюджетних витрат, утворення спеціалізованих антикорупційних органів та криміналізація окремих корупційних злочинів без системного підходу щодо реформування судової та правоохоронної галузі не подолали високий ступінь корупції, який, в свою чергу, підсилює негативний вплив суверенних та глобальних ризиків. За результатами глобального Індексу сприйняття корупції

Transparency International у 2016 році Україна, на жаль, не змогла вирішити цю проблему, посівши 130 місце зі 168 позицій

Одним із принципових та важливих викликів для забезпечення стабільності та ефективної діяльності політичних інститутів сучасної України та успішного подолання геополітичних ризиків є реформа територіально-адміністративного устрою та місцевого самоврядування. Її проведення зумовлене необхідністю відходу від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудови ефективної системи територіальної організації влади в Україні на принципах субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності.

Необхідною передумовою для впровадження реформи децентралізації стало ухвалення низки базових нормативних документів, зокрема Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Закону України «Про співробітництво територіальних громад», Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про місцеві вибори», «Про засади державної регіональної політики», Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» та ін.

Вплив суверенних ризиків на процес децентралізації може проявитися в посиленні нерівномірності територіального регіонального розвитку, збільшенні ролі місцевих регіональних еліт (регіоналізація держави), поглибленні регіональних ідентичностей серед населення, сепаратистських настроїв у окремих регіонах; зростанні незадоволення населення регіонів владою через неспроможність захистити інтереси та права громад; небезпеці відцентрових тенденцій через низький рівень відповідальності власне держави перед адміністративно-територіальними суб'єктами.

Таким чином, втілення реформи має достатньо суперечливий характер. З одного боку, її реалізація необхідна як першочергова умова подолання ризику зниження суверенітету держави шляхом забезпечення ефективної взаємодії національного та регіонального рівнів управління, з іншого – непослідовність, суперечливість, відсутність цілісного та системного нормативного забезпечення, побоювання щодо посилення

неконтрольованих тенденцій гальмує темпи її здійснення. Особливого значення набуває здатність до ефективної взаємодії національної та регіональної еліти, підвищення їхньої відповідальності і наявності політичної волі продовжувати процес реформування політичної системи як основної умови зменшення рівня політичної ризикованості.

Новакова О. В.,

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ГРОМАДЯН В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сучасна Україна переживає один з найскладніших періодів своєї історії. Перебуваючи в стані соціально-політичної кризи та військової агресії, вона болісно прагне перебороти внутрішні суперечності й визначити власний шлях розвитку як суверенної демократичної держави. Рішення цих завдань нерозривно пов'язане з тим, яке місце держава займає в новій системі міжнародних відносин, а також із забезпеченням національної безпеки. Україна, як і кожна держава сучасного глобального світу, перебуває під впливами провідних країн-світових лідерів, міжнародних організацій, регіональних об'єднань. Однак, увесь спектр зовнішніх впливів, з точки зору їх важливості для формування зовнішньополітичної стратегії України, можна поділити на два - західний (ЄС, США, міжнародні організації) і східний (Росія). Ці впливи мають різну специфіку, характер і цілі. Якісні зміни у геополітичному статусі України стануть результатом певної взаємодії усіх цих впливів. Аналіз історичного досвіду дозволяє зробити висновок, що результат соціально-політичних катаклізмів (війн, революцій, тощо) визначається боротьбою (взаємодією) носіїв різних

соціальних ідеалів (проектів). Виникає особлива проблема вибору, яка торкається живих людей з їх ідеями, інтересами та переживаннями. Саме зіткнення цих ідеалів (проектів) визначає, яка модель соціальних відносин буде реалізована. Розглядаючи боротьбу суспільних ідеалів, необхідно враховувати, що має значення як якісне, так і кількісне співвідношення сил носіїв різних ідеалів. Тому кінцевий результат часто не співпадає ні з одним з ідеалів, оскільки вибір визначається не однією силою, а рівнодіючою усіх соціально-політичних сил.

Під впливом подій 2013-2014 років відбулися певні зміни щодо геополітичних орієнтацій українців. Так, За результатами моніторингу 2008 року, негативне ставлення до вступу України в НАТО висловлювали близько 58% респондентів. Щодо вступу України в ЄС і приєднання її до союзу Росії та Білорусі негативне ставлення зафіксоване набагато менше (відповідно 19% та 24%) [1].

Зміни, які відбулися у різних аспектах соціокультурної ідентичності за останні 10 років, а особливо – під впливом подій Майдану та російської агресії проти України, відобразилися у геополітичних орієнтаціях громадян.

Динаміка підтримки геополітичних пріоритетів громадянами України

Геополітичні пріоритети	2007 (відсоток прихильників)	2016 (відсоток прихильників)
Відносини з країнами ЄС	31%	51%
Відносини з Росією	41%	11%
Відносини з країнами СНД	7%	6%
Відносини з США	1%	3%

* Таблицю складено автором за результатами соціологічного дослідження Центру Разумкова Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції та регіональні особливості

Як свідчать результати дослідження, сталася суттєва переорієнтація громадян на країни ЄС і значне падіння підтримки Росії як стратегічного партнера. Ця тенденція знайшла свій відбиток і у регіональному розподілі рівня, який підтримується більшістю на Заході

та в Центрі (78% та 58%) і має очевидну перевагу – на Півдні та Сході (по 36%). Для жителів Донбасу відносини з Росією є однаково значущими з відносинами з країнами ЄС (відповідно, 29% і 27%). Відносини з Росією також є пріоритетними для 20% жителів Сходу і 13% – Півдня.

Динаміка підтримки вступу України до ЄС

	«За»	«Проти»	«Не визначилися»
2013	48%	36%	9%
2016	56%	18%	26%

*Таблицю складено автором за результатами соціологічного дослідження Центру Разумкова Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції та регіональні особливості

Таким чином, навіть порівняно з 2013р., який ознаменувався «Євромайданом», у суспільстві значно зросла підтримка вступу до ЄС і зменшилася частка противників євроінтеграції. Прихильники європейської інтеграції переважають на Заході (85%) та в Центрі (62%), мають відносну перевагу на Півдні (41%), Сході (40%) та Донбасі (33%). Найбільше противників – на Сході (34%), а тих, хто не визначився – на Півдні (20%) та Донбасі (19%).

Динаміка підтримки вступу України до ЄС

	«За»	«Проти»	«Не визначилися»
2007	19%	54%	27%
2016	44%	26%	30%

* Таблицю складено автором за результатами соціологічного дослідження Центру Разумкова Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції та регіональні особливості

Референдум щодо вступу до НАТО також мав би шанси бути успішним, передусім за рахунок голосів Заходу (70%) та Центру (49%). Противники НАТО переважають на Сході (44% проти 31%) та Донбасі (37% проти 21%), на Півдні частки противників і прихильників значуще не відрізняються (34% проти 30%). У питанні підтримки вступу до

НАТО в період 2014-2015рр. було досягнуто перелому: ідея вступу вперше за часи незалежності України здобула підтримку відносно більшості громадян і більшості тих, хто взяв би участь в уявному референдумі. Водночас, у ставленні до цього питання, на відміну від ставлення до вступу до ЄС, ще не досягнуто переваги позитивного ставлення над негативним у всіх регіонах [2].

Визначені тенденції підтверджуються також і результатами іншого масштабного дослідження, що проводилося з 14 по 24 лютого 2015 року Київським міжнародним інститутом соціології. Методом особистого інтерв'ю було опитано 2013 респондентів, що мешкають у 108 населених пунктах усіх областей України (окрім АР Крим) за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років. В Донецькій та Луганській областях дослідження проводилося як на територіях, що підконтрольні Україні, так і на територіях, що не підконтрольні.

Результати опитувань, проведених КМІС, засвідчили цікавий результат -проєвропейські настрої в Україні посилилися після лютого 2014 року – тобто не стільки у зв'язку із подіями Євромайдану, скільки у зв'язку із агресією Росії проти України. Протести Євромайдану мали неоднозначний ефект: вони не призвели до збільшення підтримки вступу до ЄС (у вересні 2013, до подій Євромайдану, за ЄС були готові проголосувати 43%, в лютому 2014 - близько 42%), натомість активізували проросійські настрої, особливо на сході та півдні, тож за час Євромайдану частка противників вступу до Євросоюзу збільшилася із 30% до 37%. Проте після анексії Криму та початку збройного протистояння на сході, значна частина людей змінили свої погляди: частка противників вступу до ЄС зменшилася із 37% в лютому 2014 до 26% у лютому 2015, а частка готових проголосувати за вступ до ЄС зросла із 42% у лютому 2014 до 51% у лютому 2015 [3].

В таких умовах головним завданням української політичної еліти є формулювання та реалізація на практиці дієвих зовнішньополітичних стратегій, що забезпечать захист суверенітету України в інтеграційних процесах, проведення модернізації економічної сфери та підвищення соціальних стандартів життя громадян. Наша країна повинна створити й

реалізовувати на практиці власну геополітичну стратегію, а не виступати лише складовою геополітики США, Європи та Росії.

Література

1. Геополітичні орієнтації населення і безпека України. За даними соціологів. Упорядник М.О.Шульга.— К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2009. — 80 с.

2. Ідентичність громадян України в нових умовах: стан, тенденції та регіональні особливості // Центр Разумкова. – Національна безпека і оборона. – 2016. - № 3-4. – С. 13-16.

3. Геополітичні орієнтації громадян України: стає і мінливе останніх років (лютий 2012- лютий 2015) // Київський міжнародний інститут соціології. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=507&page=3>

Наумкіна С. М.,

*Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського*

Варинський В. О.,

Одеський державний університет внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО- ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ

У політичній науці концепція соціального капіталу орієнтувалася, насамперед, на вивчення культурних чинників громадянської участі та механізмів функціонування мереж громадянського суспільства. Сьогодні особливої значущості набуває проектування політичної наукою таких підходів, які спрямовані на зміцнення соціального

капіталу як чинника політичної та громадської консолідації і модернізації суспільства у цілому.

Мережа асоціацій і організацій, що становлять основу громадянського суспільства, має таке саме значення для сучасних модернізаційних процесів, як вкладення капіталу в економіку. Громадяни, здобуваючи соціальний капітал за рахунок участі в організаціях громадянського суспільства, надалі можуть використовувати його для зміцнення демократичних принципів в управлінні державою. Соціальний капітал передбачає існування інститутів, відносин і норм, що визначають якість і кількість соціальних взаємодій у суспільстві та сприяють стійкому розвитку країни. Долаючи класові, гендерні, етнічні та релігійні бар'єри, соціальний капітал сприяє кооперації зусиль громадян задля досягнення певних політичних, економічних, соціальних та культурних інтересів. Дієздатність будь-якої громади залежить від її соціального капіталу. Соціальний капітал може існувати не лише на рівні окремої громади, а й на рівні суспільства, держави в цілому (макрорівень), він розглядається як колективне благо, а не індивідуальна власність, як соціо-культурний феномен – культура довіри та толерантності, в якій формуються далекосяжні мережі добровільних асоціацій [1, с. 59-60].

Дослідження соціального капіталу на Заході ґрунтуються зазвичай на аналізі таких показників, як соціальна довіра, членство громадян у різних добровільних об'єднаннях, організаціях, профспілках, спілнотах, щільність соціальних мереж. При аналізі цих компонентів словенські дослідники Ф. Адам і Д. Подменік відзначають, що країни Європи можна умовно розділити на три категорії – країни з високим рівнем довіри, середнім і низьким. У першій категорії країн (high-trust society) – Швеція, Фінляндія, Норвегія та Нідерланди, у другій (medium-trust society) – Швейцарія, Німеччина, Бельгія, Австрія, Іспанія, Ісландія, Ірландія, Білорусь, решта країн – Франція, Іспанія, Італія, а також практично всі держави колишнього соціалістичного табору (крім Білорусі), відносяться до категорії країн із низьким рівнем довіри та дефіцитом соціального капіталу (low-trust society) [2].

А. Бова та О. Кіреєва звертають увагу, що соціальний капітал може бути як позитивним для суспільства, так і негативним [3; 4]. Позитивними є взаємини між людьми, що ведуть до кооперування з метою надання взаємодопомоги чи боротьби з негативними соціально-політичними явищами. Позитивний соціальний капітал значимий для життя суспільства, адже завдяки йому піднімається рівень кооперації, координованості дій, співробітництва, підвищуються політична активність і громадянська свідомість, знижуються витрати, пов'язані з веденням бізнесу. Прикладами негативної кооперації є протиправні угруповання, екстремістські й терористичні організації. Функціонування подібних організацій, корупція та терор зменшують ступінь довіри в суспільстві. Діяльність злочинних угруповань на локальному та міжрегіональному рівнях у будь-якій країні гальмує розвиток економіки і не сприяє зростанню рівня демократії.

Отже, соціальний капітал (у сфері політики) можна визначити як рівень кооперації, спрямований на досягнення загальнозначимих політичних цілей, чисельність організацій взаємодопомоги, щільність (насиченість зв'язків) неформальної мережі, ступінь довіри до інших людей, різних інституцій. У соціальному капіталі знаходять свій вираз норми та цінності соціальних груп, які дають змогу їхнім учасникам діяти ефективніше, переслідуючи власні цілі. Такі групи можуть бути формальними (фірма, профспілка) і неформальними (родичі, друзі, сусіди); відповідно соціальний капітал поділяється на формальний та неформальний [5].

Соціальний капітал вимірюється на основі фіксації контактів людини з іншими людьми в політичній сфері життєдіяльності: обговорення повідомлень засобів масової інформації в компанії, ступінь участі в політичних процесах, членство в асоціаціях і соціальних фондах і под. Неформальний капітал вимірюється через контакти в рамках сімейного домогосподарства, спілкування з родиною (безвідносно до ведення господарства), взаємодії з друзями і сусідами. У свою чергу, формальний тип капіталу визначається через взаємодію людей у різних громадянських, державних та інших асоціаціях [6].

Соціальний капітал безпосередньо впливає на функціонування демократичних інститутів і є одним із основних показників розвитку громадянського суспільства.

Таким чином, теорії соціального капіталу є сучасним інструментарієм вивчення суспільно-політичних процесів. Незважаючи на деяку термінологічну нечіткість, сам концепт соціального капіталу відкриває перед дослідниками вагомі наукові перспективи. Соціальний капітал як підхід знаходиться на стадії кристалізації методологічної основи. Складаючись із різних наукових напрямків, теорії соціального капіталу дозволяють проаналізувати форми і наслідки соціальних відносин, довіру до органів влади та до неполітичних інститутів, соціальні мережі та якість життя. При цьому, теоретики соціального капіталу пропонують різні ракурси аналізу впливу соціального капіталу на суспільний розвиток.

Відтак, соціальний капітал становить певний вид ресурсу, який включає усі відомі форми організацій, формальні і неформальні відносини між людьми (особисті, сімейні, суспільні, засновані на традиціях чи такі, що регулюються законом). Тобто, соціальний капітал є об'єднувальним елементом, який скріплює суспільство в єдину систему, виконуючи одну з головних своїх функцій – як дієвого механізму у демократичних перетвореннях суспільства.

Література

1. Лесечко М. Значення соціального капіталу в організації місцевого самоврядування / М. Лесечко, О. Сидорчук // Вісник Центр. виборч. комісії. – 2008. – № 2 (12). – С. 58-64.
2. Адам Ф. Социальный капитал в европейских исследованиях / Ф. Адам, Д. Подменик // Социс. – 2010. – № 11. – С. 35-48.
3. Бова А. Соціальний капітал в Україні : досвід емпіричного / А. Бова // Економічний часопис ХХІ. – 2003. – № 5. – Електронне фахове видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2003/5/20030517.html>. – Назва з екрана.
4. Кіреєва О. Тенденції розвитку теорії «соціального капіталу» / О. Кіреєва // Публічне адміністрування : теорія та практика. Електронний

збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 1 (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-01/KireevaStat.pdf>. – Дата звернення: 20.05.2014.

5. Бова А. Соціальний капітал в Україні : досвід емпіричного / А. Бова // Економічний часопис ХХІ. – 2003. – № 5. – Електронне фахове видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2003/5/20030517.html>. – Назва з екрана.

6. Єлагін В. П. Про сутність поняття «соціальний капітал» та його роль у процесі розбудови соціальної держави / В. П. Єлагін // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/05.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 17.04.2014.

Марчук В.В.,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ПІСЛЯ ПОДІЙ ЄВРОМАЙДАНУ

Волонтерський рух в Україні, зважаючи на радянське минуле, в якому поняття «волонтер» не існувало у тому значенні, у якому воно використовувалось у світі, досить довгий час розвивався уповільненими темпами. Так, до 2001 р. в Україні не існувало жодного законодавчого акту, який би регламентував волонтерську діяльність. Хоч і на сьогодні система правового регулювання цієї сфери не є систематизованою, однак події Євромайдану продемонстрували якісно новий рівень розвитку громадянських ініціатив, та самоорганізації громадянського суспільства.

Інституціоналізація волонтерської діяльності більшою мірою стала можливою завдяки зовнішнім впливам. В першу чергу завдяки створенню Центру волонтеріату «Добра Воля» у 1998 році, місія якого – сприяти активізації громадської діяльності шляхом розвитку волонтерського руху, спрямованого на якнайширше залучення населення до суспільно-корисної роботи на добровільних засадах у благодійних, громадських, державних та комерційних організаціях, для допомоги у розв’язанні проблем суспільства [1]. Аж до проведення у 2012 році «Євро 2012» волонтерський рух в основному виконував функції соціальних робітників.

Нового і найбільш значного розвитку волонтерський рух в Україні набув під час подій Євромайдану та російської агресії на Сході України. Нездатність владних структур ефективно реагувати на виклики, які постали під час конфліктних подій вивело громадянську активність на рівень основної допомоги, яку отримувало населення.

Про стрімкий розвиток волонтерського руху після протестних подій 2013-2014 рр. свідчать соціологічні дані: згідно звіту ООН «Волонтерський рух в Україні» майже чверть українців (23 %) мали досвід волонтерства, 9 % з цього числа почали займатись волонтерством протягом 2014 р. Результати соціологічного опитування проведеного у листопаді 2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва [3] продемонстрували, що волонтерській діяльності приділяють значно більше часу: якщо у 2012 р. кілька годин на тиждень подібній діяльності присвячували лише близько 6 % волонтерів, то у 2015 р. щоденно цією діяльністю займалися близько 5 %, і ще близько 23 % присвячували цьому кілька годин на тиждень.

Щодо напрямків роботи волонтерів, то помітна досить чітка лінія переходу від виконання соціальних функцій (анкетування, опитування, соціологічні дослідження, сприяння розширенню світогляду населення, соціально-психологічне опікування, соціальний патронаж, благоустрій громадського простору) до надання допомоги протестувальникам, військовим, пораненим та сім’ям військових. У процесі регулювання конфліктних відносин інститути громадянського суспільства засвідчили про свою прихильність демократичному розвитку держави, можливість

брати участь у підвищенні обороноздатності держави, а також допомагати населенню, яке стало учасниками конфліктів. У процесах внутрішнього реформування громадянські організації стали ініціаторами реформ, силою, що чинить тиск на необхідність здійснення реформ та ефективність їх впровадження а також проміжною ланкою між суспільством та державними інституціями. Після Євромайдану закріпились певні фундаментальні цінності, що дозволили вже більшість часу спрямовувати на контроль та критику влади та сприяти проведенню реформ в Україні.

Спостерігається також стрімка тенденція змін показників надання матеріальної допомоги. Так, у 2014 р. кількість громадян, які жертвували кошти на допомогу армії, пораненим та хворим дітям збільшилась до 63 %, тоді як в попередні роки в середньому пожертви здійснювали близько 49 % населення [4].

З осені 2014 року волонтери почали тісно співпрацювати з органами влади. Так, спільно з Міністерством оборони України було створено Раду волонтерів. Представники волонтерських організацій залучались до харчового, медичного та речового забезпечення військових.

Значному розвитку волонтерства в останні роки сприяли також дії, щодо можливості повноцінної інституціоналізації волонтерського руху. З грудня 2013 р. було розпочато надання громадським об'єднанням статусу волонтерської організації відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність». На сьогодні при Міністерстві соціальної політики України створено Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги, що згідно Положення про її створення «є постійно діючим дорадчим органом Мінсоцполітики, утвореним з метою забезпечення взаємодії органів державної влади з благодійними та волонтерськими організаціями, надання допомоги людям похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщеним особам, учасникам антитерористичної операції» [2].

Варто зауважити також, що потенціал розвитку волонтерства різниться за регіональною ознакою. Якщо у західних та центральних регіонах показники активізації волонтерського руху досить високі, то в північних та східних областях такі показники значно занижені.

Відтак, за умов соціально-економічної та політичної нестабільності, що стало наслідком революційних подій та агресії РФ проти України, саме гнучкі форми волонтерської діяльності в обхід бюрократичних процедур на практиці найбільшою мірою продемонстрували найбільшу ефективність та здатність реагувати на виклики та загрози суспільству.

Література

1. Центр волонтеріату «Добра Воля». Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volunteering.org.ua/?q=node/225>
2. Наказ про затвердження Положення про Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0649-15/print1433834777930191#n13>
3. Постмайданна благодійність і волонтерство-2015: результати соцдослідження [Електронний ресурс] // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/article/postmaydanna-blagodiynist-i-volonterstvo-2015-rezultati-sotsdoslidzhennya>
4. Звіт дослідження «Волонтерський рух в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx>

Секція 1

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Ханстантинов В.О.,

Миколаївський національний аграрний університет

ДУХОВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЕЛІТИ – ЗАПОРУКА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Актуальність проблеми впливає з того, що, як писав Г. Гегель, держава постає, насамперед, як «дух народу» [1, с. 454]. Це означає, що поза розглядом духовної складової наші уявлення про механізми державотворення не тільки значно біднішають і перетворюються на фактично мертві схеми, але й позбуваються свого суто людського виміру, а їх творці і суб'єкти – власної екзистенціальної і (за умов демократії) реальної політичної перспективи. А відтак, конструктивним стрижнем державотворення маємо визнати духовний суверенітет суб'єктів цього процесу, в першу чергу еліти.

Поняття духовного суверенітету вчені пов'язують із здатністю особи чи країни до позитивних перетворень фундаментального рівня на власних засадах без суттєвих запозичень ззовні. Отож, суттєвими рисами духовного суверенітету є не всі аспекти багатогранної діяльності суб'єкта як автономної істоти, а лише ті, що мають стосунок до вироблення і реалізації стратегічного політичного курсу та несуть з

собою позитивну, тобто, соціоконструктивну наповненість здійснюваних суспільних перетворень.

Суб'єктом духовного суверенітету виступає індивід або соціальні спільноти (групи), в яких формується і функціонує громадська думка, де поступово викристалізовується «дух народу». Він часто асоціюється з національною ідеєю, в якій упредметнюється і набуває конкретних державницьких обрисів. Духовний суверенітет має безпосередній стосунок до діяльності політичної еліти – консолідованої соціальної спільноти, яка завдяки особливим соціальним, психологічним й політичним якостям, наявністю ресурсів або доступу до них виступає головним суб'єктом підготовки і реалізації найважливіших стратегічних рішень у сфері політики.

Стрижнем духовного суверенітету еліти є відчуття власної самості, суб'єктності її держави на шляхах історичного розвитку, усвідомлення самоцінності багатоманітних соціокультурних і ментальних характеристик, що властиві народу. Внаслідок цього формується здатність до самодетермінації – виступати автором оновлення розмаїття видів життєдіяльності суспільства, ініціатором на консенсусних засадах розгортання планів (як власних, так і інших акторів, в тому числі, опонентів) його модернізації, якщо вони є економічно затребуваними, політично доречними, соціально підтримуваними для забезпечення успіху в міжнародному конкурентному середовищі.

З нашого погляду, на цей час доводиться констатувати неготовність вітчизняної політичної еліти виступати повноцінним, відповідальним носієм духовного суверенітету, про що свідчить невідповідність багатьох її дій вимогам вироблення і реалізації науково обґрунтованої стратегії економічного і суспільно-політичного розвитку, неефективність у досягненні цілей зовнішньої політики. Серед численних причин такого стану вкажемо на такі. Процес рекрутування еліти слід оцінити як непланомірний, залежний від поточної політичної кон'юнктури і часто від випадкових факторів. Кадри професійних управлінців стають об'єктом регулярних політичних кампаній. При деяких позитивних моментах останньої з них – люстрації – не вдалося інкорпорувати більш компетентних, чесних функціонерів, а запрошені

зарубіжні фахівці не спромоглися нічим істотним допомогти справі. За цих умов проявляти ініціативу і діяти творчо, висувати нетрадиційні, креативні ідеї та програми, доводити їх доцільність та аргументованість для чиновників-управлінців вийде «собі дорожче».

Іншими чинниками, що уповільнюють розгортання позитивного потенціалу духовного суверенітету еліти, є поширеність корупції, коли плідна діяльність в ім'я загальнодержавних інтересів імітується, а насправді – орієнтується на користь власного гаманця; а також застарілі українські «хвороби» – переплетіння відносин влади і власності; кумівство, панування принципу належності до земляцтва і клану, що породжують байдужість, пасивність і конформістську лояльність; відсутність спадковості в діях влади різних рівнів та їх захопленість нездійсненими проектами.

Одним із атрибутівних принципів державно організованого життя людей є прагнення до справедливості. Як писав з цього приводу класик світової політичної думки Жан Боден: «Держава є здійснення суверенною владою справедливого управління багатьма сім'ями і тим, що перебуває в їх спільному володінні» [2, с. 444]. В цьому визначенні привертає нашу увагу те, що суверенітет проявляється, відтворюється і реалізується через управління – такий спеціалізований вид людської діяльності, який має системоутворюючу, упорядковуючу природу і тому за своєю спрямованістю є антиентропійним, таким, що покликаний підтримувати суспільну гармонію. А це можливе, якщо управлінню державними справами наданий саме справедливий характер. Окрім моральної складової механізму його забезпечення слід вказати на пріоритетне значення ефективно функціонуючих юридичних інструментів, властивих правовій державі. Тому, якщо політична еліта не поставить на порядок денний питанням номер один забезпечення верховенства права, рівності всіх перед законом, громадського порядку, то навряд чи слід очікувати зворотнього зв'язку в системі «влада – громадяни», без зустрічних зусиль з боку яких фактично унеможливується практичне втілення запропонованих для загалу перспективних програм суспільного розвитку.

У підсумку ще раз підкреслимо, що державотворення є продуктом свідомої, наполегливої, щоденної злагодженої роботи всіх сил в суспільстві і, в першу чергу, політичної еліти. Організувати, очолити, запропонувати гасло, що єднає і надихає людей, невпинно власним прикладом вести їх за собою – це є її покликанням і запорукою успіху державотворення в цілому.

Література

1. Гегель Г. Философия права. Политология: хрестоматия / сост. М. А. Василик, М. С. Вершинин. — М. : Гардарики, 2000. — С. 449–459.
2. Боден Ж. Шесть книг о государстве Политология: хрестоматия / сост. М. А. Василик, М. С. Вершинин. — М. : Гардарики, 2000. — С.443–447.

Півнева Л. М.,

*Харківський педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

ПРО ТРАДИЦІЙНИЙ ПЛАСТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Політична культура суспільства – багатоскладне явище. Це надзвичайно популярний концепт, найбільш повно представлений у політологічному співтоваристві в концепціях широко відомих зарубіжних вчених - Г. Алмонда, С. Верби, Л. Паю, Е. Вятра, У. Розенбаума, М. Дюверже, Р. Інглхарта тощо, а також у працях численної когорти вітчизняних політологів.

Нас у даному виступі на конференції буде цікавити традиційний пласт політичної культури, який притаманний українському суспільству.

В попередніх роботах, присвячених політичній культурі, ми розглядали її як «сукупність індивідуальних стосунків і орієнтацій до політичних об'єктів, які базуються на певному рівні політичної ідеології та суспільної психології. Політична культура формується на протязі життя багатьох поколінь і включає ідеї, переконання, концепції про взаємини різних суспільно - політичних інституцій, політичні традиції, звички, норми політичної практики, індивідуальний та громадський досвід, емоції. Це також орієнтації та установки людей щодо влади, політичної системи в цілому, це принципи взаємостосунків поміж окремою людиною, суспільством і державою. Можна сказати, що політична культура – це єдність об'єктивних соціально-нормативних компонентів свідомості, поведінки та суб'єктивних умов, що відбивають те, як люди реагують на політичне життя. Елементи політичної культури обумовлені соціально-економічними, національно-культурними, суспільно-історичними чинниками, характеризуються відносною сталістю й змінюються лише в процесі глибоких зрушень у суспільному житті [1, С. 513-514].

Це визначення дає нам підставу говорити про базовий, традиційний пласт політичної культури, який є основою політичної поведінки населення і включає ті ідеї, норми, погляди на політичне співтовариство і його проблеми, які формуються протягом багатьох століть. В українському суспільстві, наприклад, до них можна віднести визнання важливості національно-визвольної боротьби проти пригноблення, прагнення до подолання залишків тоталітарної свідомості, національного відродження і самовдосконалення. Історично цей традиційний пласт є дуже потужним, його важко зруйнувати, оскільки він довго служив опорою масової політичної свідомості. Традиціоналізм у будь-якій політичній культурі захищає суспільство від чужого впливу, є внутрішнім соціальним регулятором самозбереження нації як такої. У той же час він здатний затверджувати нові цінності і традиції.

Недовга історія України як самостійної незалежної держави мала в основі свого розвитку саме такий традиційний пласт політичної культури. Він базувався на ідеях незалежної держави, радянському

минулому, західних прагненнях певної частини українського суспільства. Його можна розглядати як гетерогенне утворення, яке притаманне тому чи іншому регіоні країни. При цьому він достатньо закритий для зовнішніх політичних віянь і переваг. В таке суспільство дуже складно додати нововведення ззовні, оскільки потреба в них регулюється його внутрішніми запитами.

Для традиційних елементів політичної культури України характерні висока ступінь конформізму, загальнокультурна нерозвиненість громадянських позицій населення з приводу влади, розмитість політичних уподобань. З одного боку, їм властиві ідеї, стереотипи поведінки, які залишилися у спадок від колишніх радянських часів, а з іншого – нові демократичні цінності прав, свободи, ринку, добробуту, приватної власності, ідеї західного життя як еталону та ідеалу, до яких треба прагнути тощо.

Базовому пласту української політичної культури органічно притаманні ідеї економічної ефективності і соціальної справедливості. Саме вони стали тією точкою опори в традиційній політичній культурі, яка сприяла розвитку масових суспільних рухів в сучасній Україні, політичним акціям Майдану, участі населення в АТО, волонтерському руху і т. д.

Перші роки існування незалежної держави України, нові реалії ХХІ століття зробили свій вплив на традиційний пласт української політичної культури. В ньому з'явилися, з одного боку, нові орієнтації та установки людей щодо влади, зміни в рівні міжособистісних взаємин, а з іншого – сталося збереження колишніх політичних ідеалів. При цьому більшість людей стали розділяти спільні фундаментальні цінності, відношення до держави, парламенту, політичних партій, легітимності влади, національного законодавства, урядових реформ і т. д. З'явилася необхідність у відродженні ідеї незалежності, соборності, важливості мати свою державу, особливо в зв'язку з окупацією Криму, військовими діями на Донбасі. Посилилися традиції регіоналізації українського суспільства, і як наслідок - регіоналізації політичної культури, представленої як набір вірувань, думок, переконань, відносин

усередині регіонального співтовариства, відмінних від уявлень мешканців інших регіонів.

В той же час відбувся стрибок у поглибленні недовіри один одному громадян різних поколінь та регіонів. Це стало відображенням ментальності українського населення, яка органічно притаманна базовому традиційному пласту політичної культури. На думку Є. Головахи, «Україна за показником взаємної довіри — одна з останніх в Європі. У нас існує сильна превентивна недовіра, що відрізняє українців навіть від найближчих сусідів — росіян і білорусів. Але вона іноді виконує корисну роль. З одного боку, недовіра до співгромадян перешкоджає формуванню групової солідарності. З іншого боку, превентивна недовіра до влади не дозволяє їй стати безконтрольним вершителем людських доль» [2].

В сучасних умовах серед старшого покоління населення України, які мають багато спогад про радянське минуле, стали спостерігатися елементи пригніченої національної самосвідомості, подібній тій, яку мали німці після поразки Вермахту. У той же час серед молодого покоління, мешканців західних регіонів лейтмотивом вираження свого ставлення до подій в АТО, взаємин з Заходом стало різке заперечення попереднього радянського досвіду як одного з найважливіших складових традиційного пласту політичної культури з державним закріпленням цієї точки зору шляхом декомунізації (перейменування вулиць, площ, заміною політичних символів тощо).

На думку експертів одного з опитувань, українське суспільство являє собою специфічний мікст традиційних і модерних структур. Як приклад одного з усталених символів традиційності української ідентичності була обрана метафора «вишневого садка» біля хати для позначення традиційних стереотипів, установок і ціннісних орієнтацій, домінуючих у масовій свідомості українських громадян[2].

Отже, політична культура включає в собі різномірні пласти і безліч елементів. Вона відображає особливості діалогу між владою і суспільством. При цьому функціонування традиційного пласта політичної культури обумовлено цілим рядом факторів, серед яких революційні події Майдану (Помаранчева революція та Революція

гідності), політична нестабільність, боротьба з корупцією, неефективністю влади і законодавства в Україні, прагнення увійти в Європейське співтовариство, подолати залежність від Росії тощо.

Збереження традиційного пласту політичної культури, з одного боку, сприяє стабільності політичних інститутів, а з іншого - ускладнює проникнення нових елементів у масову політичну свідомість, які, тим не менш, все таки додають свій внесок у політико-культурні зміни базового інерційного пласту політичної культури України.

Література

1. Пивнева Л.Н. Политическая культура / Л.Н. Пивнева – Политология: учебное пособие для вузов / Ред. Сазонов Н.И. – Харьков: Фолио. – 2001. – С. 513-514
2. Ермолаев А., Левцун А. «Вишневый сад» украинского традиционализма. 10 июня 2011// <http://zn.ua/articles/82561>

Гладій В. І.,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

СУБСИДІАРНІСТЬ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Принцип субсидіарності – організаційний та правовий принцип, відповідно до якого завдання повинні вирішуватись на найнижчому або віддаленому від центра рівні, де їх вирішення є можливим та ефективним. Зазначений принцип був закріплений у статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування та введений до Маастрихтської угоди як фундаментальний принцип договірної бази Європейського Союзу.

Застосування в практиці державного управління принципу субсидіарності передбачає можливість задоволення потреб громадянина самостійно, у результаті договірних відносин з іншими громадянами, приватними компаніями або безпосередньо самими органами самоврядування. Втручання держави (очевидно, що деякі послуги не можуть надаватися на нижчому рівні, бо це буде пов'язане із занадто високими витратами) є мінімальним. Застосовувати економічні та інші важелі впливу державі дозволяється лише у тих випадках, коли йдеться про вирішення загальнодержавних завдань, або коли ситуація виходить за межі окремо взятої адміністративної одиниці. З одного боку, реалізація цього принципу частково обмежує суверенітет державної влади, але з іншого – без нього неможливе реальне врядування громад та забезпечення «публічності» адміністрування.

Враховуючи і визнаючи багатоманітність підходів у наукових дослідженнях специфіки формування та імплементації принципу субсидіарності, пропонуємо визначати субсидіарність як спосіб адекватного розмежування діапазону повноважень, який передбачає необхідність найефективнішого вирішення проблем на максимально низькому рівні громади при достатності у неї потенціалу (здатності, готовності, ресурсів) та можливості обґрунтованого втручання держави для забезпечення безперервності і системності надання якісних послуг населенню.

Складовими змісту поняття «субсидіарність» в діяльності органів місцевого самоврядування в сучасній Україні, на нашу думку, необхідно виділити ресурсно підкріплений діапазон повноважень (виключна компетенція та наявність компетентного складу службовців), самостійність прийняття рішень, ступінь обґрунтованого втручання держави у діяльність місцевого самоврядування (делеговані повноваження), можливість реалізації фінансової автономії.

Вперше на законодавчому рівні принцип субсидіарності було зафіксовано в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 року. Він був визначений як «розподіл владних повноважень, за якими місце надання адміністративної (управлінської)

послуги максимально наближене до її безпосереднього споживача з урахуванням повноти надання належної якості послуги шляхом концентрації матеріальних і фінансових ресурсів на відповідному рівні територіального управління» [1]. Однак, втілення цього принципу у практичну площину відносин органів місцевого самоврядування та держави гальмувалось низкою обставин: відсутністю системного підходу у проведенні реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіальної реформи, збереженням контролю державних адміністрацій на місцях, продовженням процесу унормування обмеженої фінансової автономії місцевих рад, відсутністю політичної волі парламенту щодо прийняття відповідних актів для зміни статусу територіальних громад та їх представницьких органів.

Декларативність намірів була істотним чином змінена прийняттям Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», де метою політики було визнано відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудову ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізацію у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

Значним досягненням у рамках реалізації Стратегії стало прийняття Концепції про розвиток місцевого самоврядування 2015 року, у якій наміри реального втілення в державне управління принципу субсидіарності отримали своє продовження у проекті змін до Конституції України щодо децентралізації. Схвалення проекту у першому читанні наблизило місцеві громади до набуття реальних можливостей автономного управління та розвитку.

Принцип субсидіарності виконує роль ефективного інструментального методу децентралізації (муніципалізації). Під останньою розуміється отримання місцевими органами самоврядування політичної автономії разом із новими функціями і ресурсами, що зумовлює настання відповідної економічної автономії.

Реалізація реформи місцевого самоврядування на практиці вимагатиме від Верховної Ради України відпрацювання близько 500

законодавчих актів; вирішення проблем втілення адміністративно-територіальної реформи, яка фактично змінює територіальний устрій України.

До таких проблем сучасного адміністративно-територіального устрою слід віднести: невідповідність структури устрою та неврегульованість статусу адміністративно-територіальних одиниць; невідповідність статусу одиниць їх ресурсному потенціалу та європейському змісту адміністративно-територіальної одиниці; нераціональне розмежування між окремими одиницями; надмірну кількість адміністративних одиниць базового (12 тис.) та районного (500) рівнів. Це знижує ефективність управління територіями та контролю діяльності органів місцевого самоврядування.

Вирішення цих проблем пропонує проект змін до Конституції України, поданий Президентом України, ухвалений парламентом у першому читанні і тримавший схвальний висновок Венеціанської комісії. Згідно з проектом первинною одиницею в системі адміністративно-територіального устрою країни є громада – один або кілька населених пунктів. У матеріальне розпорядження громаді передається земля, рухоме й нерухоме майно, природні ресурси, комунальні об'єкти, у фінансове – місцеві податки й збори, частина загальнодержавних податків.

Одиницями адміністративно-територіального устрою стають також район і регіон. Район утворюються кількома громадами, а регіонами визначені області та Автономна Республіка Крим. Створювати й ліквідовувати громади, райони та області, а також встановлювати їхні межі й найменування уповноважена Верховна Рада України.

Таким чином, замість системи, що дісталася Україні у спадок з радянських часів, запроваджується більш гнучка адміністративно-територіальна модель. Ефективність місцевого самоврядування вимірюється самодостатністю та спроможністю громад. Тому посилення незалежності об'єднаних громад від існуючих адміністративних кордонів може підвищити якість державного сервісу, особливо на рівні громади.

Надзвичайно цікавим прикладом застосування принципу субсидіарності є питання освіти. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи місцевого самоврядування: забезпечують здобуття неповнолітніми загальної середньої освіти; сприяють діяльності дошкільних і позашкільних навчально-виховних закладів; забезпечують доступність та безоплатність освіти на відповідній території, можливість навчання в школах державною та рідною мовами; надають випускникам шкіл допомогу у працевлаштуванні тощо [2].

Втілення принципу субсидіарності у здійсненні освітніх послуг проявляється у затвердженні державою певних мінімальних обов'язкових стандартів навчальних програм та у можливостях місцевих рад розширювати, удосконалювати ці програми на свій розсуд. А також у забезпеченні необхідних умов для проведення навчального процесу (ремонт шкіл, придбання шкільних автобусів, забезпечення опалювального сезону) органами місцевої влади, та проведенням зрізів знань учнів шкіл, перевіркою наявності належних умов навчання з боку держави. Насьогодні отримання місцевими радами повноважень внаслідок фінансової децентралізації у бюджети додаткових доходів (близько 40%) актуалізує здатність місцевих органів щодо вирішення сучасних освітніх питань на відповідних територіях.

Важливою умовою успішності функціонування органів місцевого самоврядування є їхня здатність залучати інвестиційний капітал для ефективного виконання своїх повноважень з метою сталого розвитку своїх територій. Незважаючи на цілу низку бар'єрів у втіленні цієї функції, місцева влада все ж демонструє спроможність активного залучення інвестицій для розвитку інфраструктури своїх регіонів через проведення конкурсів щодо участі у реалізації різних проєктів.

Наприклад, на Дніпропетровщині це швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO (далі – DESPRO) виконується в Україні компанією Skat та фінансується Швейцарською Конфедерацією через Швейцарське Агентство з питань розвитку та співробітництва. Його реалізація має на меті забезпечення надання результативних, ефективних та доступних за ціною послуг у

сфері водопостачання та у соціальній сфері в межах децентралізованих структур.

Про успішні результати реалізації цього проекту упродовж першої та другої фази (2007-2013) свідчать підтримка та реалізація 78 проєктів громад із покращення водопостачання сільських територій, загальна вартість яких склала близько 37,3 млн. грн. Мета третьої фази DESPRO (2013-2017) полягає у розробці ефективних механізмів надання децентралізованих якісних публічних послуг і включенні їх до національних та регіональних програм задля подальшого поширення [3].

Тож розглядаючи власну компетенцію повноважень органів місцевого самоврядування в Україні, варто відзначити достатньо їхній широкий спектр, що, на нашу думку, є украй позитивною рисою української політики та існуючого законодавства. У той же час реалізація принципу субсидіарності, а саме права громади вільно і самостійно надавати послуги населенню обмежуються відсутністю чіткого розподілу повноважень, їх дублювання як між різними рівнями місцевих органів виконавчої влади, так і місцевого самоврядування.

Таким чином, принцип субсидіарності є принципом інституціональної організації влади і управління в демократичних державах. Його застосування виступає своєрідним індикатором для виокремлення компетенційних повноважень, які місцеві органи спроможні виконувати ефективно.

Стверджуємо про наявність певних доказів втілення принципу субсидіарності у здійсненні органами місцевого самоврядування України у своїй діяльності. Внесені зміни до Податкового та Бюджетного кодексів започаткували процес децентралізації, а саме розширення права місцевої влади на власні адекватні фінансові ресурси. Це створює умови і дає можливість органам місцевого самоврядування самостійно виробляти і приймати управлінські рішення та здійснювати управлінські дії щодо вирішення питань місцевого значення, сприяє формуванню відчуття відповідальності за їх прийняття, а отже, гарантує автономність функціонування системи місцевого самоврядування.

У той же час існування фінансової залежності місцевих рад, їх неможливості впливати на формування місцевих бюджетів, незавершеність процесу об'єднання громад, відсутність досвіду публічного адміністрування; домінування закритості і непрозорості місцевих органів гальмують інноваційний розвиток територій і не дозволяють оперативного та результативного вирішувати актуальні питання якісного отримання послуг населенням.

Література

1. Постанова про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року 2006 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>.

2. Закон про місцеве самоврядування [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

3. Спільний конкурс проектів DESPRO та Дніпропетровської обласної ради із впровадження/вдосконалення децентралізованої моделі водопостачання на рівні сільських громад Дніпропетровської області [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Дніпропетровської обласної ради. – Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/despr>

Павлова Л. І.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЧИННИК ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ

Сучасні політичні конфлікти відбуваються в інформаційних суспільствах, що активно розвиваються. Саме інформаційні технології

стають тим інструментом, що використовується у межах політичної боротьби. Попередження та вирішення політичного конфлікту стає можливим при правильному аналізі та використанні інформаційних чинників впливу. Досить часто інформаційний вплив на розвиток політичного процесу набуває деструктивного характеру.

Актуальність дослідження інформаційної складової політичного конфлікту полягає також у відсутності комплексного вивчення даної проблематики та чітко окресленого наукового сприйняття даної теми. Політичні конфлікти досліджуються як зарубіжними так і вітчизняними науковцями. Ця проблематика розглядалась в роботах В. Горбатенка, В. Ребало, Н. Сазонова, П. Шляхтуна та ін. Інформаційний чинник політичних процесів досліджували І. Воробйова, В. Говоруха, А. Сіленко, О. Твердохліб, О. Шерман. Подальший науковий аналіз потребує більш комплексного підходу до вивчення сутності та перебігу політичних конфліктів з точки зору інформаційної складової політичних протиріч.

У сучасних політичних конфліктах цілеспрямовано застосовуються інформаційні технології, що змінюють свідомість та поведінку особистості та соціальних груп на користь інтересів суб'єктів політичного конфлікту. Такі технології базуються на маніпуляції суспільною свідомістю. Політтехнологи підкреслюють, що вся публічна політика будується переважно на емоціях: саме порушені емоції є провідником більшості маніпулятивних впливів. Найбільш часто експлуатуються політиками такі емоції, як потреба в любові і схваленні; почуття небезпеки; страх перед невизначеністю; престижні цінності; почуття обов'язку і справедливості; почуття провини [1].

Маніпуляція свідомістю має на меті дезінформування населення та послаблення певних поглядів та переконань, відтворення образу ворога та залучування супротивника.

Використання інформаційних технологій впливу на суспільну свідомість з метою маніпуляції нею призводить до збільшення напруженості у суспільстві, виникнення політичної конфронтації. У період розгортання політичних конфліктів такий вплив може призвести до ескалації та загострення протистояння політичних сил. Найбільш

ефективними інформаційними технологіями є ті, що діють «м'яко», без відкритої політичної пропаганди та агресивних висловів у бік супротивника. Вони використовують приховане інформаційне навіювання; семантичне маніпулювання; політичну рекламу; фрагментацію політичних подій; ефект «терміновості» політичних повідомлень; «драматизацію» політичних подій; формування політичних міфів і іміджів. Має місце також відкрита політична пропаганда, хоча вона за своєю ефективністю може поступатися іншим прийомам, що дозволяють ЗМІ формувати громадську думку з найбільш важливих політичних питань.

В умовах українсько-російської інформаційно-психологічної війни ЗМІ передають велику кількість інформації, яку важко перевірити і окрема людина не в змозі оцінювати її достовірність, тому типовою реакцією стає взагалі повна відмова від перевірки. Водночас, як справедливо констатує Г. Почепцов, «Росія і Україна, втягнувшись у війну, отримали патріотичний порив всередині своїх країн. Створено також серйозний дисбаланс думок, коли люди сперечаються, незважаючи ні на родинні, ні на колегіальні зв'язки» [2]. Подібні війни в сучасному світі вже стали однією з модифікацій політичних конфліктів, а інформаційна складова політичного протиборства визначає не лише перебіг конфлікту, але і результат цієї протидії.

Таким чином, політичний процес в цілому та політичні конфлікти як його прояви в сучасних суспільствах нерозривно пов'язані з інформаційно-маніпулятивними технологіями. Відсутність взаємопорозуміння між політичними діями та ненадійність політичних коаліцій, загальна їх взаємна недовіра провокують політичних суб'єктів вести дескредитуючі інформаційні війни по відношенню один до одного, боротись за владу через ЗМІ, а не через конкуренцію ефективних політичних програм. Громадяни сприймають політичні аргументації представників політичних сил здебільшого ірраціонально та долучаються до політичних акцій, що потенційно можуть стати причиною поглиблення соціально-економічної та політичної криз.

Література

1. Цуканова О. В. Інформаційні війни: вплив на суспільство [Електронний ресурс] / О. В. Цуканова // Modern directions of theoretical and applied researches. – 2014. – Режим доступу : www.sworld.com.ua/konfer34/800.pdf
2. Почепцов Г.Г. Риторика войны и риторика мира [Електронний ресурс] / Г.Г. Почепцов // Телекритика. – Режим доступа: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/30693>

Жекало Г. І.,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РУХИ

Останнім часом соціальні мережі стали невід’ємним елементом суспільного буття. Це важливий засіб комунікації, збору, передачі й поширення інформації, висвітлення діяльності й розповсюдження реклами. На даний момент важливо дослідити роль соцмереж у політичному житті суспільства. Адже зараз є популярною думка про те, що саме соціальні мережі можуть виступати потужним інструментом соціального інжинірингу, зокрема деякі дослідники наголошують на тому, що подібні комунікаційні ресурси здатні мобілізувати громадян, впливати на рівень соціальної напруженості та навіть «виводити» людей на вулиці. Та чи справді таку ключову роль виконують ці засоби комунікації у поширенні соціальних протиріч? Чи все ж таки найважливіша роль залишається за організаторами та лідерами масових протестів?

За останніми даними (вересень 2016 р.) досліджень Інтернет Асоціації України [1] найбільш популярними соціальними мережами

серед українців є наступні: vkontate, odnoklassniki, facebook, twitter.com, instagram.com.

Соціальні мережі — це соціальна структура, що складається з інтерактивних багатокористовуваних веб-сайтів, які являють собою автоматизоване соціальне середовище, що дає можливість спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом, у тому числі політичним [3]. У національному інформаційному просторі соціальні мережі сприяють активізації процесу вироблення нових інформаційних ресурсів, які використовуються в різних цілях. Для політиків такий засіб комунікації є безоплатним ідеологічним простором, що сприяє виробленню політичного іміджу, поширення передвиборної інформації, розуміння думки громадськості на ті чи інші владні рішення. З точки зору розвитку громадянського суспільства такі засоби комунікації сприяють вільному доступу до інформації та вільному поширенню останньої, а цим самим впливають на підвищення самоорганізаційного потенціалу громадськості. Ще однією важливою особливістю соцмереж є їх найменша контрольованість правовою системою держави.

Найбільш загальна роль соціальних мереж полягає в наступному:

Найбільш простий шлях поширення інформації, завдяки якому громадські діячі, лідери думок можуть оперативно інформувати громадян про свої дії, спостерігати за реакцією з боку населення. Так, під час подій Революції Гідності соціальні мережі стали своєрідним майданчиком для публікації новин, та саме повідомлення в соцмережах практично вивели протестувальників на вулиці.

Використання соцмереж сприяє поглибленню взаєморозуміння між владою та суспільством і цим самим забезпечує зворотній зв'язок влади і громадян.

Забезпечується прозорість та відкритість інформації як з боку влади, так і з боку громадськості.

Відсутність матеріальних чи фінансових витрат а також часових рамок для поширення інформації.

Як бачимо, соціальні мережі дедалі більше стають певною мірою інформаційним відбитком громадянської активності, оскільки саме цей канал комунікації використовується для поширення ідей, об'єднання

однодумців у спільноти (як віртуальні, так і реальні), організації заходів, координації зусиль [4].

Варто додати, що згідно досліджень Рейтингу соціальних користувачів Facebook [5] під час подій Революції гідності помітно велика кількість користувачів з соцмереж переходили на офіційні посилання інтернет-ЗМІ. Тобто, в реальності це означає той факт, що переглянувши публікацію на сторінці будь-кого зі своїх знайомих (того, кому більшою мірою довіряють) люди шукають відповідну інформацію на офіційних джерелах чи у виступах офіційних осіб. Це свідчить про те, що саме роль лідерів думок у соцмережах, а не партійних діячів є визначальною в активізації громадянського руху.

Не можна забувати і про таке явище як слактивізм, тобто віртуальний-активізм чи диванний активізм. Це так звана пасивна форма політичної участі, через яку завдяки клацанню «like» чи «share» можна продемонструвати підтримку певній ідеї, розповсюдити певну інформацію, однак ризик того, що проблема так і залишиться у віртуальному вимірі є переважаючим на сьогодні. В організації суспільно-політичних рухів через соціальні мережі це переважно означатиме такий стан, коли «акумульований протестний потенціал зводиться нанівець, маючи своїм наслідком лише ряд малозначущих акцій» [2].

Отже, соціальні мережі – це тільки комунікативне середовище, де залишають свій відбиток практично всі суспільно значущі процеси, події. А розвиток тих чи інших політичних рухів, і взагалі політична активність в першу чергу залежить від суб'єктивних чи об'єктивних обставин.

Література

1. Топ-25 сайтів у травні 2016 р. [Електронний ресурс] // Сайт Інтернет Асоціації України. – Режим доступу : http://www.inau.org.ua/analytics_vuq.phtml
2. Кремень Т. Політична мобілізація за допомогою використання інструменту соціальних медіа / Т. Кремень // Освіта регіону. – №4. – 2013.

3. Сахань О. Про використання соціальних мереж Інтернету як засобу створення іміджу політичної влади в Україні / О. Сахань // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – № 2 (21). – 2014. – С. 143-154.

4. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив [Електронний ресурс] / Л. Чуприна // Центр дослідження соціальних комунікацій. – Режим доступу: http://www.nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrument-realizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460

5. Саваневський М. #євромайдан: українська цифрова революція та останній шанс аналоговим політикам стати цифровими [Електронний ресурс] / М. Саваневський. – Режим доступу:

<http://watcher.com.ua/2013/11/29/yevromaydan-ukrayinska-tsyfrova-revolutsiya-ta-ostanniy-shans-analohovym-politykam-staty-tsyfrovymy/>

Русанова В. І.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку України постає питання щодо формування сприятливих правових та політичних умов, необхідних для створення повноцінного демократичного суспільства. Неабияку роль у цьому процесі мають відігравати політичні партії, що складають основу політичної системи більшості розвинених країн світу.

Сьогодні форма, у якій здійснюється влада в тій чи іншій країні, значно залежить від партій, які, взаємодіючи між собою, утворюють політичну систему суспільства. Значною мірою саме партії як суб'єкти владних відносин визначають характер і напрям політичного та державноуправлінського процесу в конкретній країні. Політичні партії, здійснюючи свої функції, забезпечують стабільність держави, створюють умови для послідовної зміни складу уряду в умовах багатопартійної системи. Відповідно, можна стверджувати, що створення політичних партій зумовлене необхідністю перетворити багатоманітність інтересів окремих індивідів, соціальних спільностей на їхній сукупний політичний інтерес, який партія зобов'язується обстоювати всіма доступними їй засобами.

В Україні після конституційної реформи 2004 р. політичні партії набули статусу головних суб'єктів політичного процесу та посіли центральне місце в системі влади. На рівні політичної системи партії стали інституціями, що мають великий вплив на формування уряду, є ініціаторами виборчої системи. На рівні щоденного політичного життя партії відіграють основну роль у залученні мас у політику та «доборі», підготовці та висуненні політичних кадрів на вищі державні посади тощо.

Оцінити роль та місце партій у системі державної влади України можемо через аналіз соціальних функцій, які вони виконують. Зокрема, партії приймають участь у формуванні й діяльності всіх ланок державного апарату, участь у розробленні, формуванні та здійсненні політичного курсу держави. У правлячій партії її лідери, що здійснюють політичне керівництво країною, вирішують подвійне завдання щодо встановлення, впорядкування та забезпечення виконання спільних для всього суспільства цілей, національних інтересів даної держави.

Сучасний стан політичних партій і партійної системи України характеризується наявністю низки проблем, що негативно впливають на виконання партіями тих функцій, які вони мають виконувати в демократичному суспільстві. Ці проблеми зумовлені чинниками різного характеру, між деякими з них існує причинно-наслідковий зв'язок. Зокрема, відсутність у більшості політичних партій сталої соціальної

бази, регіональний характер їхньої підтримки, низький рівень зв'язків із суспільством значною мірою є наслідком впливу на їхню діяльність із боку фінансово-промислових груп, слабкості програмно-ідеологічних засад, тому потрібне реформування та удосконалення політичної системи.

Отже, партії історично сформувалися як інститут, здатний координувати і контролювати процес прийняття рішень на рівні держави. Партії, з'єднуючи громадянське суспільство з державою, сприяють подоланню чи пом'якшенню конфліктів, властивих відносинам між ними. Тому партії є необхідним елементом демократичної політичної системи. Саме завдяки партіям забезпечується функціонування законодавчих органів і виконавчої влади.

Література

1. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Л. Гонюкова. – К. : НАДУ, 2009. – 750 с.

Алієв В. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Метою демократизації є зміна моделі владних відносин не тільки на центральному рівні, але й на місцях. Важливою формою самоорганізації суспільства виступає місцеве самоврядування.

Природна сутність місцевого самоврядування зводиться до децентралізації влади і наявності дієвого механізму захисту прав та інтересів населення територіальної громади. Взаємовідносини між державною владою та органами місцевого самоврядування в Україні не можуть бути описані за допомогою однієї моделі, але можна говорити про певне домінування моделі взаємодії. При всьому демократизмі та поміркованості цієї моделі, вона не зовсім відповідає реаліям нашого суспільства, особливо в аспекті відсутності чіткого розподілу сфер повноважень між центральною владою та органами місцевого самоврядування. В українському суспільстві досі не сформувалися глибокі, сталі традиції демократичного співробітництва держави та органів місцевого самоврядування, присутня значна регіоналізація та фрагментарність суб'єктів впливу. За таких умов відсутність чітко законодавчо визначених правил гри часто приводить не до створення гнучкої взаємоузгодженої системи співробітництва, а до хаосу та зловживань.

В Україні традиційно органи місцевого самоврядування функціонували у відриві від місцевих потреб з метою виконання передбачених процедур. Ця система виправдовувала себе, коли перед політичною владою стояли не такі динамічні та складні завдання і коли дотримування правил вважалося важливішим, ніж результативність.

На противагу такому стану речей в країнах із сучасною демократичною системою головною метою функціонування органів місцевого самоврядування стало якісне надання послуг населенню та підприємствам. Складовим елементом такого підходу є визначення цілей та результатів діяльності і ухвалення рішень на основі інформації про ступінь їх досягнення. Такий спосіб управління відомий в світі під назвою "система управління за результатами діяльності".

Система управління за результатами зосереджена на визначенні очікуваних результатів діяльності та показників, які їх описують, розробленні та впровадженні заходів, спрямованих на досягнення запланованих результатів. Такий підхід дозволяє органам місцевого самоврядування контролювати досягнення цілей, визначених для

кожної сфери послуг, дає змогу постійно оцінювати відповідність послуг потребам населення.

Надзвичайно актуальною є проблема пошуку оптимальної організаційної форми взаємодії державного управління та місцевого самоврядування, яка б забезпечувала їх функціональний взаємозв'язок та чіткий розподіл повноважень. Основним принципом розподілу обов'язків місцевого самоврядування та держави є відповідальність держави за стратегічні напрямки соціально-політичного розвитку, виконання обов'язків, що потребують загальнонаціонального ресурсного забезпечення. Місцеве самоврядування повинне забезпечувати цілі громадської політики на місцевому рівні, а також здійснення послуг та реалізацію інтересів населення.

В контексті формування відкритої моделі взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування набуває значення принцип субсидіарності. Окрім розподілу повноважень знизу до верху, шляхом передачі територіальною громадою державі тих функцій, які вона нездатна виконати, поняття "субсидіарність" наголошує на нестабільному, змінному характері умов та обставин здійснення місцевого самоврядування. Відповідно до цього обсяг послуг, що надаються, так само як і обсяг функцій місцевих органів управління повинен відповідати весь час змінюваним та оновлюваним потребам і умовам, враховуючи місцеві вимоги та побажання.

Таким чином робиться висновок, що принцип субсидіарності тісно пов'язаний з принципом нелінійності, який лежить в основі самоорганізації складних соціальних систем. Через поняття нелінійності конкретизується взаємозв'язок сталості і нестійкості, в результаті якого виникає спектр можливих рішень, альтернатив-атракторів розвитку системи. Саме врахування нелінійності дає змогу створити дієву модель взаємодії держави та місцевого самоврядування, яка буде органічно розвиватися на основі синтезу дієвості місцевих органів та поміркованості державного впливу.

Обґрунтовано, що діючи в напрямку процесів самоорганізації складних соціальних систем принцип субсидіарності виступає як елемент демократизації відносин держави та органів місцевого

самоврядування. Саме він визнає існування в ієрархічних системах розподіленої неоднорідності, яка створює різноякісні взаємопов'язані між собою системні рівні. В практичній площині ефективна взаємодія таких системних рівнів полягає у розробці програм, що націлені на створення механізмів залучення населення до вирішення поточних справ, закріплення сфер повноважень за громадськими об'єднаннями певних територій. Реальна можливість громадянина вносити свою частку у вирішення соціально-політичних проблем передусім має забезпечуватися на найнижчому практичному рівні, тобто в межах місцевого самоврядування.

Таким чином, для модернізації системи місцевого самоврядування в Україні необхідно більш чітко теоретичне усвідомлення визначення основного суб'єкта – територіальної громади. Наразі це поняття використовується і для визначення територіальної одиниці, і для сукупності мешканців, що мають право на самоврядування. На мій погляд, необхідно чіткіше визначити сутність поняття "громада", спираючись, як на традиції його використання, так і на сучасну доцільність.

Створенню ефективної моделі розподілу повноважень між центральною владою та місцевим самоврядуванням шкодить існуюче двовладдя – діють обрані мешканцями ради та сформовані з центру державні адміністрації. До того ж державні адміністрації виконують не контрольно-наглядові функції щодо законності дій місцевого самоврядування, а функції управління. Вирішення вказаної проблеми потребує внесення в Конституцію положення про можливість створення районними та обласними радами власних виконавчих органів. Важливою для реформи системи місцевої публічної влади є також пропозиція щодо ліквідації районної державної адміністрації та необхідності створення виконавчих органів районних і обласних рад. До відома обласних державних адміністрацій доцільно було б віднести не виконання, а контроль за виконанням законів місцевими органами самоврядування.

Крім цього зауважується, що серед сучасних чинників розвитку самоврядування в Україні необхідно також відмітити підвищення ролі

політичних партій. Тепер дуже важливо, щоб активно розвивався процес формування "місцевих партій", які б були здатні виконувати відповідальну та багатофункціональну роль суб'єктів місцевого самоврядування.

Створення потужних та впливових місцевих осередків політичних партій зможе надати додаткового внутрішнього потенціалу розвитку організованої активності територіальних громад, створити об'єктивні засади для соціалізації населення та зменшення відчуження від процесу впорядкування власного життя.

Рябухіна Я. С.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ДЕСТРУКЦІЯ ВЛАДИ ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

Деструкція як загальний феномен складався в Україні роками. Вона пронизує всі сфери життя нашого суспільства, розвивається й підсилюється протягом всієї історії людства та специфічним чином проявляється в політиці. Сучасні реалії доводять, що деструктивних процесів уникнути неможливо. А тому актуальність теми дослідження зумовлена тим, що протягом останніх років, розвиток нашої держави, супроводжується політичними конфліктами, які в свою чергу деструктивно впливають на суспільство.

Висока конфліктогенність українського суспільства протягом останніх трьох років дозволяє констатувати, що деструкція стала звичною технологією, що призводить до поступового поширення кризи в політиці на усі інші галузі життєдіяльності країни [4]. Політико-

правові деструкції влади як чинник конфліктності у функціонуванні української держави проявляються у деструктивних рішеннях влади і наслідках, до яких вони призводять – порушенні структури самої влади, нестабільності існуючого в Україні конституційного устрою, загостренні конфліктів між різними гілками влади та поширенні управлінської кризи, гостроті протистояння влади й опозиції, бюрократизації суспільства, гальмуванні розвитку громадянського суспільства, порушенні конституційних прав і свобод людини, поглибленні соціальної нерівності в суспільстві тощо.

Наймасштабнішу кризу з часів незалежності України спричинив деструктивний вектор політичної конфліктності. Основними чинниками цієї кризи дослідники називають такі:

- відсутність демократичних традицій та досвіду президентства і парламентаризму;
- нестабільність та недосконалість правової бази (внесення змін до Конституції України, неврегульованість правового статусу опозиції);
- незбалансований перерозподіл повноважень між гілками влади та несформованість механізмів, що забезпечують їхню взаємодію;
- слабка інституціоналізація партійних структур;
- нерозвиненість інститутів громадянського суспільства;
- недосконалість виборчої системи;
- відсутність об'єднуючої національної ідеї;
- поляризація суспільства [3].

Аналіз сучасного українського парламенту показує, як він із інституту народного представництва перетворився на «арену» зіткнення інтересів частин політичної еліти, що конкурують між собою. Постійні блокування роботи Верховної Ради України є віддзеркаленням боротьби між олігархічними угрупованнями, які активно використовують неформальні механізми впливу на прийняття управлінських рішень. Також існує нормативно-правова невизначеність поділу сфер компетенції органів влади, незбалансованим є розподіл повноважень, яка характеризується централізацією певних владних функцій.

Обираючи засоби протидії деструкції політичної влади, необхідно звернути увагу на чинники, що породжують і сприяють цьому явищу. По-перше, необхідно підвищувати рівень політико-правової культури та свідомості громадян. По-друге, розпочати конструктивний діалог між усіма політичними силами країни, виробити єдину «концепцію майбутнього». Розвиток демократії в Україні – ще одне проблемне питання, яке супроводжується посиленням протистояння розбіжностей цілей і ціннісних орієнтирів змін, які відбуваються в суспільстві. Запобігти цьому можливо підвищенням громадської участі у прийнятті важливих суспільно-політичних рішень та контролі за їхнім виконанням. Становлення в суспільстві демократичного режиму дасть змогу зменшити обсяг деструктивних процесів і реалізувати ефективні засоби протидії і подолання зазначених процесів.

Тобто протидія деструкції політичної влади повинна виражатися не лише в якісному відборі політичної еліти, а й у створенні реальних механізмів для обмеження авторитарності цієї еліти.

Таким чином, деструкція політичної влади явище неоднозначне та багатоаспектне. Поки в країні не буде розроблено конституційних основ подолання політичних конфліктів, деструктивна влада буде лише їх загострювати та збільшувати. Тому подальше дослідження проблематики політичних конфліктів, методів їхнього вирішення має велике значення для сучасної політології, конфліктології та державного управління.

Література

1. Борисова Г. А. Социальная деструкция: политический аспект (на примере франкфуртской школы) / Борисова Г. А. // ПОЛИТЭК = POLITEX: Политическая экспертиза. – 2006. – Том 2. – № 3. – С. 253–262
2. Дроздов О. Парламент розстрілює Революцію. Верховна Рада творить нову владу старими методами і старими кадрами [Електронний ресурс] / О. Дроздов // iPress.ua. – 23.02.2014. – Режим доступу : http://ipress.ua/articles/parlament_rozstrilyuie_revolyutsiyu_49511.html.

3. Сучасні проблеми політичного менеджменту : матеріали між нар. наук.-практ. конф. (до 10-річчя заснування Укр. центру політ. менеджменту), 15–16 жовт. 2008 р., м. Київ [Електронний ресурс]. – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2008. – Режим доступу : www.politik.org.ua

4. Сахань О. М. Деструктивний вектор політичної конфліктності в розвитку сучасного українського суспільства / О. М. Сахань // Український соціум. Науковий журнал. Серія: Соціологія. Економіка. Політика. – 2011. – № 2(37). – С. 149–160.

Лелекіна Є. О.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Дала*

ПОЛІТИЧНА КРЕАТИВНІСТЬ ЯК НОВІТНЯ ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне інформаційне суспільство пов'язано зі зростанням значення мас у культурній, політичній та духовній сферах. Такі зміни призводять до реальної втрати людиною свого первинного соціального статусу, а відбувається це через те, що вона виявляється нездатною до налагодження нових, чітко структурованих комунікативних зв'язків, віддаючи перевагу масовим. Людина за таких умов не може діяти самостійно та брати відповідальність за прийняті рішення. Це свідчить про те, що в сучасних умовах суспільного розвитку відбувається еволюційна зміна форм соціальної організації, яка приводить до виникнення світоустрою, побудованого на принципах стандартизації форм міжкомунікативної взаємодії.

Українське суспільство перебуває на етапі трансформації старих цінностей та намагається адаптувати вектор європеїзації. На даному

етапі найбільш важливими є ціннісний та суб'єктивний напрями розвитку суспільства. На жаль, можемо спостерігати посередність людини, втрату своєї індивідуальності. Характерною рисою такої людини є відсутність критичного відношення до будь-чого, і насамперед, до самого себе, невтримна експансія, нігілізм, егоцентризм, самовдоволення, невігластво. Людина в масі опускається на більш примітивний інтелектуальний та емоційний рівень, стає часткою безособового натовпу, статистом, виконавцем ролі, що нав'язується їй ззовні. Єдиним засобом пристосування до викликів сучасності, подолання політичного абсентеїзму і масовості суспільства ми бачимо в розвитку креативного мислення і, як наслідок, формування сильної особистості.

Креативність у широкому сенсі слова – це творчі інтелектуальні здібності; здатність привносити в досвід щось нове, оригінальне, усвідомлювати проблеми і суперечності, а також формулювати гіпотези щодо відсутніх елементів ситуації, здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення. Політична креативність проявляється, насамперед, у створенні нової політичної реальності, альтернативних засобах вирішення суспільно-політичних задач.

Систематично або періодично виконуючи певну політичну роль (наприклад, виборця, парламентаря, члена політичної партії чи громадського руху, рядового спостерігача), індивід як суб'єкт політики демонструє повну або часткову автономність політичних суджень, здатність до критичного мислення, тобто реалізує свій політичний потенціал. Якщо ж індивід виявляє байдужість і абсолютну відсутність практичного інтересу до політичних подій будь-якого масштабу, його політична активність дорівнює нулю. Співвідношення зазначених підходів індивіда до поточної політики дозволяє визначити ступінь готовності суспільства підтримувати та розвивати свою політичну креативність.

Сформувати політичну креативність дуже важно, адже ніхто окрім самого громадянина не зацікавлений у цьому. Суспільство масового споживання нехтує політичною культурою та освітою, між тим маніпулятивні компоненти стають більш ефективними. За таких умов

постає питання про побудову ефективного механізму контролю за розвитком та функціонуванням таких технологій та попередженням негативних соціальних наслідків їх впливу.

Креативні кадри зростають у громадянському суспільстві, а тому необхідне послаблення вертикалі влади та перехід в владних відносин в горизонтальну площину. Забезпечення адекватного рівня взаємодії між державою та громадянським суспільством є нарізною та необхідною складовою політичної модернізації і демократизації, що є прямим шляхом до подолання масової політичної культури. Взаємовигідне партнерство між державою та елементами громадянського суспільства можливе лише за умов паритетного діалогу, тому вкрай актуальною є проблема винаходження новітніх засобів комунікації і відповідної інтеракції. Шляхи подолання суспільно-політичної кризи в українському суспільстві тісно пов'язані з формуванням нового типу громадянської свідомості, подоланням стереотипів та відходженням від застарілих типів комунікації і принципів управління.

Отже, громадянину нашої держави, яка розвивається, крім креативної професійної підготовки в інноваційному ключі, потрібен креативний підхід на особистісному рівні. Це важливо для прийняття та реалізації соціально і політично значущих рішень, у тому числі в нестандартних ситуаціях, на загальному рівні інтелектуально і практично значущої прямої міжособистісної комунікації в її політичному прояві. Креативна особистість ідентифікує себе не з традиційними політичними структурами або їх політичною елітою. Лінія розлому в її сприйнятті політики проходить через такі больові точки сучасного суспільства: політична креативність як альтернатива соціальному песимізму, необмежена доступність інформаційно-комунікаційних технологій, прагматизм у реалізації власного креативу.

Література

1. Халілова-Чуваєва Ю. О. Політична креативність як один з аспектів самореалізації особистості / Ю. О. Халілова-Чуваєва // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – 2014. – Вип. 2. – С. 95–103

2. Щедрова Г. П. Формування політичної конкуренції еліт в сучасній Україні [Текст] : монографія / Г. П. Щедрова, С. В. Щедров ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ : Елтон-2, 2013. – 303 с.

Секція 2

СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ТА УКРАЇНА

Карчевська О. В.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: ФОРМАЛІСТИЧНІ ТА ЗМІСТОВНІ ЧИННИКИ

Одним з головних трендів сучасної політичної науки стала рефлексія щодо виборчого процесу в США, який відбувся нещодавно. Деякі дослідники зазначають, що перемога Дональда Трампа стала можливою завдяки використанню Big Data та принципово нових соціальних технологій. Так, передвиборча агітація не була орієнтована на гіпотетичні гомогенні групи населення. Робочі групи виборців встановлювалися на основі величезних обсягів даних, потім для них проводилася так звана таргетована реклама. За даними досліджень бюджет рекламної кампанії Д. Трампа у Фейсбуці в кілька разів перевищував видатки на телевізійну рекламу. У день теледебатів користувачам ФБ надійшло 175 тис. повідомлень. Їх зміст відрізнявся залежно від попередньої активності цих користувачів у соціальних мережах. Повідомляється, що агітатори американського переможця мали спеціальний мобільний додаток, який повідомляв політичні вподобання виборців на підставі даних геолокації та попередньо проведеної роботи щодо узагальнення доступних даних про виборців. Після проведення бесід з виборцями результати завантажувалися у цей додаток та знов аналізувалися. Достатньо промовистою є й цитата

Олександра Нікса, одного з керівників передвиборчої кампанії Д. Трампа: «Мої діти не зможуть більше пояснити, що означає рекламний плакат з однаковим повідомленням для всіх і кожного» [1]. Зазначимо, що цитована публікація вже стала об'єктом численних критичних зауважень, висловлені достатньо вагомі сумніви у достовірності висновків [2]. Час покаже, з одного боку несподівана перемога, що пояснюється новими формами роботи, з іншого – сумніви у методології та прозорості використаних технологій, звинувачення у спекуляції та гонитві за сенсацією.

Спостереження за наведеною науковою дискусією визначає наступне запитання: «Наскільки проблематика новітніх політико-соціальних технологій є актуальною для реалізації національного політичного процесу і оптимізації роботи політичних суб'єктів?» Нажаль, відповідь є невтішною. Аналізуючи сучасний політичний дискурс стає зрозуміло, що рівень його раціоналізації залишається критично низьким, навіть примітивним. Через це для національного політичного простору неактуальними є останні досягнення світової соціології та політології, новітні стратегії мобілізації електорального ресурсу та організації демократичного процесу.

Чинники, що ускладнюють раціоналізацію національного політичного дискурсу наступні. Формалістичний чинник – неефективна організація комунікації інститутів громадянського контролю та органів державної влади, недостатність дієвих практик цивілізованої демократичної участі. Змістовний чинник – встановлені на рівні наукових досліджень потреби суспільства практично не представлені у політичному процесі і дискурсі.

Сутність першого чиннику полягає у тому, що не дивлячись на очевидне зростання громадянської ініціативності, ефективних цивілізованих практик впливу організацій громадянського суспільства залишається дуже небагато. Через це громадянська активність досить часто реалізується у досить спірних, з точки зору права, формах. Останнє ніяк не сприяє стабілізації політичної системи, набуває значення самостійного чиннику кризових тенденцій національної політики. Показовими у цьому питанні є результати проведеного М. В.

Карчевським та А. С. Кудіновим експертного опитування з проблем ефективності кримінально-правового регулювання. Було встановлено, що значний негативний вплив на правове регулювання чинять політизація діяльності та радикалізація суспільних настроїв, що обмежує можливість прийняття неупереджених рішень. Так, 89% експертів визначили вагомим чинником неефективних законодавчих рішень політично вмотивовану криміналізацію (декриміналізацію). На думку 89% експертів, політизація діяльності судів, прийняття політично вмотивованих рішень чинить негативний вплив на ефективність правового регулювання. 74% експертів відзначали негативний вплив політизації інститутів державної влади, що здійснюють досудове розслідування злочинів та нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування. «При цьому, рівень громадського контролю у сфері кримінально-правового регулювання є недостатнім. За оцінками 85% експертів недостатнім є громадський контроль за законодавцем; 65% – за діяльністю судів; 64% – за діяльністю органів державної влади, що здійснюють досудове розслідування злочинів; 72% – за діяльністю органів державної влади, що здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування... Такі дані наочно свідчать про те, що найбільш оптимальним шляхом мінімізації впливу названих негативних чинників слід вважати створення дієвих інститутів громадського контролю. Підсилення функціональності цих інститутів і механізмів забезпечать розв'язання гострих соціально-політичних конфліктів. Реалізація даних потенціалів поза межами цивілізованого розв'язання конфліктів представляє одну з найбільш значних загроз для ефективності політичного процесу і демократизації політичної» [3, с. 7-8]. Отримані дослідниками результати можуть бути поширені не тільки на сферу правового регулювання. Треба відзначити, що відсутність чітких та зрозумілих траєкторій цивілізованої реалізації громадянської активності не тільки блокує раціоналізацію політичного процесу, але й створює небезпечні перепони у реалізації генерального вектору політичних змін в Україні.

Наступною проблемою є змістовне наповнення політичного дискурсу, який визначає інформаційний простір сучасної України. Потреби української громади, виявлені в процесі наукових досліджень, не отримують представлення на рівні державного і муніципального управління. Наслідком вищезазначеного може стати остаточна втрата національно науковою спільнотою статусу суб'єкта суспільно-політичного дискурсу. Такий прогноз не є гіпотетичним. Плани різкого скорочення фінансування наукових установ, реорганізації їх структури та адміністрування не тільки неодноразово оголошувалися керівництвом держави, але й частково реалізовані. Означене рішення пов'язане не тільки з необхідністю економії державних коштів. Однією з його важливих передумов є відсутність чітких позицій української науки в суспільно-політичному дискурсі. У сфері державного управління сформувалася така практика прийняття рішень, для якої наукове супроводження не є (за більше ніж 20 років незалежності не стало) затребуваним, тому складається хибне уявлення про недоцільність державного фінансування наукової діяльності. В той же час наслідки відсутності наукового супроводження негативно впливає на ефективність управління державою.

Таким чином, для подальшого вивчення проблематики раціоналізації національного політичного процесу більш детального дослідження та рекомендацій потребують такі напрями:

оновлення організаційних форм і механізмів реалізації громадянської активності для забезпечення максимальної можливості представлення потреб громади у політичному процесі;

створення умов для змістовного наповнення політичного дискурсу науковим потенціалом, креативними ініціативами, засобами компетентного і професійного супроводу політичних рішень і кримінально-правовою відповідальністю за недосконалу роботу в сфері державного управління.

Література

1. Grassegger V.H. Ich habe nur gezeigt, dass es die Bombe gibt / Von Hannes Grassegger, Mikael Krogerus // Das Magazin. – №48-3. –

Dezember, 2016. – Mode of access: <https://www.dasmagazin.ch/2016/12/03/ich-habe-nur-gezeigt-dass-es-die> (Переклад: Расследование Das Magazin: как Big Data и пара ученых обеспечили победу Трампу и Brexit [Електронний ресурс] // The Insider. – 6.12.2016. – Режим доступа: <http://theins.ru/politika/38490>)

2. Бенюмов К. Дональд Трамп правда победил из-за рекламы в фейсбуке? «Медуза» изучила статью о влиянии «больших данных» на выборы и рассказывает, что с ней не так [Електронний ресурс] / Константин Бенюмов, Ольга Кузьменкова // Медуза. – 12.12.2016. – Режим доступа: <https://meduza.io/feature/2016/12/12/donald-trump-pravda>.

3. Карчевський М. В. Кудінов А. С. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні: інформаційно-аналітичні матеріали за результатами опитування експертів / М. В. Карчевський, А. С. Кудінов ; МВС України Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, – 2016. – 44 с.

4. «Save Our Science»: молоді науковці прийшли під стіни уряду, аби домогтися реформування науки [Електронний ресурс] // Українська правда. – 8.12.2015. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/technolog/>

Агафонова Г. С.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ПОЛІТИКА ЄВРОПАРТІЇ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

2014 р. ознаменувався набуттям чинності всіх пунктів Лісабонського договору, підписаного 13 грудня 2007 р., які передбачали збільшення політичної ваги Європейського Парламенту (право висувати власні законодавчі ініціативи, враховуючи думку виконавчої влади

Союзу; право вирішувати питання прийому до ЄС нових членів; обов'язкова ратифікація всіх міжнародних договорів, укладених в ЄС; закріплені функції, пов'язані з бюджетом ЄС; вага парламенту як законодавчого органу прирівнюється до ваги Ради; нарешті, саме парламенту доручено обрання голови Єврокомісії). Усе це призводить до підвищення ролі політичних партій європейського рівня (європартій), представники яких переважно формують Європарламент (ЄП).

Після останніх виборів склад Європарламенту має такий вигляд (Табл. 1) [1].

Таблиця 1 – Результати виборів до Європейського Парламенту

Партія	Кількість місць	%
Європейська народна партія	221	29,43
Прогресивний альянс соціалістів і демократів	191	25,43
Альянс європейських консерваторів та реформістів	70	9,32
Альянс лібералів та демократів за Європу	67	8,92
Європейські об'єднані ліві / Ліво-зелені Півночі	52	6,92
Зелені / Європейський вільний альянс	50	6,66
Європа за свободу та пряму демократію	48	6,39
Незалежні депутати	52	6,92

Щодо якісної характеристики парламенту, то тут чітко простежуються два табори – «єврооптимісти» (які визнають функціональність Європейського Союзу, його переваги, розглядають можливості розширення) та «евроскептики» (які пропагують ідею, що ЄС представляє загрозу суверенітету держав-членів, тому його існування є недоцільним). Проте, незважаючи на те, що 29 % виборців

Великої Британії проголосували за Партію незалежності Великобританії (євроскептики, чією метою є вихід країни з Євросоюзу), 25 % жителів Франції віддали свої голоси за ультраправий Національний фронт М. Ле Пен, зміцнення їхніх позицій в Данії, Австрії, Угорщини, Швеції та Іспанії, Греції [2], в цілому у сучасному складі Європарламенту переважають саме єврооптимісти.

Діяльність європартій у процесі інтеграції України є потужним зовнішнім чинником, що може як стимулювати, так і вповільнювати даний процес. Відзначимо ряд аспектів. Своє сприяння, як правило, здійснюють депутати, що підтримують євроінтеграційний курс України. Зокрема, у Європарламенті попереднього скликання Україна завжди мала потужне польське лобі, «адвокатів» у особі депутатів з держав Балтії (особливо Литви), частково Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії, Болгарії, а також Швеції та Данії, які у своїх виступах заявляли про свою підтримку євроінтеграційних прагнень України. Серед членів Європарламенту-2014 є депутатка з українським громадянством – А. Бочкор (викладачка Закарпатського угорського інституту, яка представляє Товариство угорської культури Закарпаття), яка пройшла туди за квотою угорської партії «Фідес», що отримала 11 мандатів. У своєму виступі вона наголосила, що «планує працювати в Брюсселі, щоб сприяти інтеграції України в Європейський Союз, а також представляти інтереси угорської громади Закарпаття» [3].

Також вельми успішною стала діяльність моніторингової комісії Європарламенту – місії Кокса-Квасневського. Створена вона була з метою спостереження за розглядом кримінальних справ экс-прем'єр-міністра України Юлії Тимошенко, колишнього міністра МВС України Юрія Луценка та колишнього виконувача обов'язків міністра оборони України Валерія Іващенко, яка діяла з червня 2012 р. по червень 2014 р. Спираючись на висновки саме цієї місії, на Саміті Східного партнерства у Вільнюсі планувалося прийняття рішення по Україні щодо підписання Угоди про асоціацію. Після того, як новообраний Президент України П. Порошенко вступив в свої повноваження, місію було завершено.

Іншим аспектом взаємодії є підписання угод між Європейським Парламентом та Верховною Радою України. Наприклад, у березні 2016

р. було підписано угоду про співробітництво в адміністративній сфері між ВРУ та ЄП. Дана угода стала результатом роботи «Місії з оцінки потреб» в рамках Меморандуму про взаєморозуміння між Європарламентом та Верховною Радою. Вона спрямована на посилення взаємодії у галузі реформування законотворчого процесу та імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, а також повинна сприяти підвищенню інституціональної ефективності українського парламенту [4].

Майже водночас відбувся «український тиждень» в Європарламенті, в рамках якого євродепутати, депутати національних парламентів країн-членів ЄС, більше 60 народних депутатів України, представники організацій громадянського суспільства зібрались для того, щоб обговорити головні сфери парламентської роботи та способи модернізації і гармонізації українського парламенту відповідно до європейських стандартів [5]. Подібні дискусії в Європарламенті допоможуть визначити найбільш ефективні шляхи міжпарламентської співпраці, сприятимуть прозорості роботи ВРУ.

Наступним аспектом, який ще не набув поширення, проте має перспективи, є участь українських політичних партій у роботі європартій, зокрема у якості члена-спостерігача. Так, у 2008 р. такий статус у складі Європейської народної партії отримала ВО «Батьківщина», а у 2013 р. політична партія В. Кличка «УДАР». У 2004 р. Партія зелених України стала однією із засновників та повноправних членів Партії Зелених Європи. На нашу думку, саме цей напрям взаємодії залишається найбільш незадіяним, проте ефективним. Проблема полягає у низькій якості національних партій, які сьогодні зачасти існують у вигляді симулякрів, не підтримуючи зв'язків з громадянами.

Таким чином, сьогодні існує багато варіантів взаємодії між політичними інституціями України та європартіями, від позиції яких залежить успіх та швидкість євроінтеграційного процесу України.

Література

1. Results of the 2014 European elections [Electronic Resource] // Official website of the European Parliament. — Mode of access : <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/election-results-2014>
2. Цена и ценности [Электронный ресурс] // Контуры. — 2014. — 01 июня. — Режим доступа : <http://ont.by/programs/programs/kontury/topics/00117847>
3. Коваль О. Європарламент: вибори закінчилися, але битва тільки почалася [Електронний ресурс] / Олексій Коваль // ZN.UA. — 2014. — 30 травня. — Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/international/yevroparlament-vibori-zakinchilisya-ale-bitva-tilki-pochalasya-sered-yevrodeputativ-upershe-gromadyanka-ukrayini>
4. Сольвар Р. Європейська модернізація Верховної Ради [Електронний ресурс] / Руслан Сольвар // LB.ua. — 2016. — 14 березня. — Режим доступу : http://blogs.lb.ua/ruslan_solvar/330183_ievropeyska_modernizatsiya_verhov
5. Пленкович А. «Український тиждень» в Європарламенті – чи стався прорив у відносинах [Електронний ресурс] / Андрей Пленкович // Українська правда. — 2016. — 04 березня. — Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/03/4/7045796/>

Максимець Б. В.,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ПРОБЛЕМАТИКА МОСКОВСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ТЕОРЕТИКІВ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ 1940–1950-Х РР.

Оскільки Росія й досі підтримує свій імідж імперії та прагне будь-якими методами утримати у сфері свого впливу Україну, досить

актуальними залишаються бути напрацювання плеяди талановитих теоретиків і пропагандистів націоналістичного підпілля 1940–1950-х рр. (Я. Богдан, Я. Бусел, О. Дяків, К. Зарицька, Д. Маївський, Й. Позичанюк, Я. Прокоп, Я. Старух, П. Федун, та ін.), що стосуються проблеми московського імперіалізму. Однією з перших публіцистичних праць, в якій окреслено ставлення до неї, була стаття члена Проводу ОУН Мирослава Прокопа (псевдо – «Вировий М. В.») «Україна і Росія» (1943). Воно є категорично негативним, оскільки він не тільки заперечує право українського народу на власне державне життя, але й «від віків несе Україні тільки неволю, розклад, економічну експлуатацію, декадентську культуру» [1, с. 144].

Великий інтерес представляє доробок Йосипа Позичанюка (псевдо – «Д. Шахай») «Тактика щодо російського народу» (1943–1944). Засадою, на якій має базуватися правильна політика щодо росіян визначено боротьбу не проти російського народу, а проти більшовицької московської імперії. У цій боротьбі саме російський народ мусить відіграти свою історичну роль [8, с. 204].

У праці «Наше становище до російського народу» (1950) Осип Дяків (псевдо – «Горновий») визначає носієм російського імперіалізму «большевицьку партію» – ВКП (б). Вона фактично оформилася в окремий експлуататорський клас, большевицьких вельмож. При цьому цей більшовицький клас визискує російський народ як і інші народи СРСР. Отже, росіяни є також поневоленим народом [5, с. 501].

У статті «Чому ми за Українську Самостійну Соборну Державу. Від 1951 р.» Ярослав Богдан (псевдо – «Рамзенко») визначає дві причини, через які український народ не повинен мати ніякої спільної держави з російським народом: 1) усі провідники російського народу від Івана III до Сталіна були ненажерливими, жорстокими імперіалістами; 2) російський народ дозволяє своїм володарям поводитися з собою як з худобою, робити з себе знаряддя для загарбання й поневолення інших народів та їх земель [6].

Гостро критикував московський імперіалізм Ярослав Старух (псевдо – «Стяг») у своїй праці «Опір фашизму» (1947). Публіцист розглядає його через призму фашистських рухів. Він визначає основні

принципи фашизму: тоталітарна диктатура, монополістичні партії, поворот до Середньовіччя, мілітаризм, імперіалізм, расизм, перекреслення моральних засад. «Фашизм є там, де є диктатура, тоталітарний устрій, шантаж над правами одиниці, державний централізм, поліцейський терор, концентраційні табори, де є монопартійна система й урядова пропаганда, де панує урядове насильне винищування і звеличування пануючого диктатора, де панує мілітаризм і загарбницький імперіалізм, де немає особистої ні національної свободи, де нема свободи сумління, думки, слова, друку і товариств чи партій, де нема правдивих зовсім вільних виборів і парламентарної влади, де нема людяності, гуманізму, а де панує ненависть, терор і розбій» [7].

Як зауважує Старух, московський більшовизм своїми прикметами відповідає поняттю чистого, класичного майже фашизму. Російський імперіалізм, підкреслює дослідник, є найнебезпечнішим у світі, з яким міг рівнятися щодо своїх апетитів і потуги тільки імперіалізм гітлерівської Німеччини. Імперіалізм більшовицької Росії в багато разів сильніший від імперіалізму царської Росії. У цілому, за твердженням «Стяга», італійський фашизм, німецький гітлеризм і російський більшовизм – це однотипні тоталітарні рухи і системи, що виникли і розвинулися після Першої світової війни в різних європейських країнах. Їх можна назвати відповідно чорним, бронзовим і червоним фашизмами. Старух акцентував на необхідності солідарного виступу усього людства проти червоного фашизму. «Тільки ліквідація большевизму і розбиття тої велетенської тюрми народів на окремі складові частини, побудовані на засадах самостійності народів, на засадах волі, рівності і справедливості, може зліквідувати тривале джерело тієї небезпеки», – наголошує Старух [7].

Проблемі московського імперіалізму присвятив свою працю «Шляхи і перспективи боротьби поневолених народів проти імперіалізму в СРСР» (1945) публіцист ОУН Яків Бусел (псевдо – «К. Дніпровий»). Теоретик твердить, що імперіалізм основує свої сили на добре зорганізованому апараті насилля – політичній групі, на яку він опирається, та на армії – воєнній машині, в яку він моральним і

фізичним терором загання народні маси та змушує їх боротися за імперіалістичні цілі. Як зауважує Бусел, для московських імперіалістів фашистами стали всі, що не пішли їм на службу [2].

Публіцист Дмитро Маївський (псевдо – «Тарас», «П. Дума» та ін.) розглядає проблему московського імперіалізму в таких працях, як «Ідейно-політичне обличчя більшовизму» (1945), «Більшовицька демократизація Європи» (1945). Характеризуючи політичну систему СРСР, Маївський визначає її як яскраво скристалізовану російську імперію з усіма елементами імперіалістичної великодержави. «Це суміш всяких суперечностей, де штучно та насильно пов'язані ідеї інтернаціоналізму з московським імперіалізмом месіанства, ідеї демократії з диктатурою, ідеї рівності народів з першенством Росії і російського народу, протифашистські кличі з творення по суті власного фашизму» [3; 4].

Отже, в публіцистичних працях теоретиків підпілля 1940–1950-х рр. російський імперіалізм оцінювався як негативне явище, що несе загрозу не лише українському, але й російському народові. Його необхідно активно поборювати.

Література

1. Вировий М. В. Україна і Росія (Сучасний стан, ставлення проблеми і перспективи) / М. В. Вировий // Літопис Української Повстанської Армії : в 49 т. – Торонто : Вид-во Літопис УПА, 1995. – Т. 24 : Ідея і Чин : орган Проводу ОУН, 1942–1946 : передрук підпільного журналу / ред. : Д. Маївський і Є. Штендера. – С. 142–151.
2. Дніпровий К. Шляхи й перспективи / К. Дніпровий. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/1733/>.
3. Дума П. Большевицька демократизація Європи / П. Дума. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/10497/>.
4. Дума П. Ідейно-політичне обличчя більшовизму / П. Дума. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/6370/>.
5. Дяків О. – «О.Горновий». Наше становище до російського народу / О. Дяків // Літопис Української Повстанської Армії : Нова серія. – Київ ; Торонто : Вид-во «Літопис УПА», 2011. – Т. 17 : Осип

Дяків – «Горновий» : документи і матеріали / редактор В. Мороз. – С. 494–505.

6. Рамзенко В. Чому ми за Українську Самостійну Соборну Державу / В. Рамзенко. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/2586/>.

7. Старух Я. Опір фашизму / Я. Старух. URL: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/1332/>.

8. Шахай Д. Тактика щодо російського народу / Д. Шахай // Літопис Української Повстанської Армії : в 49 т. – Торонто : Вид-во Літопис УПА, 1980. – Т. 8 : Українська Головна Визвольна Рада : документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 1, 1944–1945 / [відп. ред. Є. Штендера]. – С. 203–252

Літвін Л. А.,

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сьогодні міжнародна політика диктує свої умови функціонування державам як суверенним суб'єктам владних відносин. Сучасна дипломатія, інформаційні війни, науково-технічний прогрес детермінують новітні виклики національній безпеці держав. Більше того, останні міжнародні події показують, що й у XXI столітті держави не захищені від зовнішньої воєнної агресії, тому захищеність суспільства й держави є першочерговим завданням останньої. Основою національної безпеки є правові норми, закріплені в законах України. Саме закони щодо національної безпеки є орієнтиром у формуванні концепції національної безпеки. Цим і визначається актуальність даної роботи.

Метою дослідження є аналіз політико-правових засад національної безпеки України.

Основними нормативно-правовими документами, що забезпечують національну безпеку України, є Конституція України; Закон України «Про засади національної безпеки»; Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України»; Концепція (Основи) національної безпеки України; Стратегія національної безпеки України; Воєнна доктрина України; Стратегії (Доктрини) по складових (аспектах) державної політики; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України», Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» тощо.

У статті 5 Закону України «Про засади національної безпеки» визначені принципи забезпечення національної безпеки: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади в забезпеченні національної безпеки; демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки [1].

Основним актором у реалізації національної безпеки є держава. Але недержавні політичні інститути – органи місцевого самоврядування, громадянське суспільство, окремі внутрішньодержавні та міжнародні організації, національні лідери – також є ланкою в реалізації національної безпеки держави, займаючись громадською й правозахисною діяльністю, приймаючи загальнодержавні або локальні рішення. Більше того, окремі особистості як громадяни держави теж впливають на збереження національної безпеки через повсякденну працю, прояви патріотизму, усвідомлення значимості себе для розвитку держави.

Стратегія національної безпеки України встановлює напрями і визначає основні зусилля державної політики національної безпеки в інтересах відстоювання національних інтересів України в конкретній реальній обстановці існуючих і таких, що народжуються, загроз та викликів національним інтересам [5].

Не можна забувати й про міжнародні документи, які мають значення для реалізації як міжнародної безпеки, так і національної безпеки держав. До таких документів слід віднести Загальну декларацію прав людини 1948 р., Європейську конвенцію про захист прав та фундаментальних свобод людини 1950 р., Європейський соціальний статут 1961 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі 1975 р., Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі 1989 р., Документ Копенгагенської наради-конференції з людського виміру НБСЄ 1990 р., Лісабонський протокол та Будапештський меморандум та інші. В цих документах закладені основи міжнародного миру та безпеки.

Таким чином, законодавство України щодо реалізації національної безпеки є достатньо коректним, таким, що відповідає міжнародним стандартам, визначає засади основних напрямів національних інтересів та безпеки громадян. Проблемаю залишається практична реалізація законодавства. При цьому не можна не зазначити відкриті питання в цьому напрямку.

По-перше, вважаємо за необхідне більш чітко визначення в Законі «Про основи національної безпеки України» та Концепції (основах) національної безпеки України загроз національній безпеці та шляхів їх подолання в контексті сучасних геополітичних процесів; по-друге, не визначати в Стратегії національної безпеки вектор геополітичного розвитку держави, бо рівень захищеності суспільства не повинен залежати від напрямку зовнішньої політики; по-третє, унеможливити хаотичність та несистемність у прийнятті та реалізації нормативно-правових актів щодо національної безпеки; по-четверте, прийняти

Тактичний план реалізації національної безпеки в кожній сфері суспільства (економічній, внутрішньополітичній, інформаційній тощо) для моніторингу рівня захищеності та можливості вчасно приймати превентивні заходи; по-п'яте, забезпечити ефективне проведення відповідних наукових досліджень та використання їх у політико-правовій дійсності; по-шосте, практична реалізація політико-правових актів повинна стати першочерговим завданням для державних органів, політичних інститутів та усвідомленою частиною буденного життя кожного громадянина.

При цьому державні органи та політичні інститути повинні керуватися виключно національними інтересами України, принципами суверенітету та територіальної цілісності, а не «підкорюватися» міжнародним вимогам і не орієнтуватися на інші держави. Тільки тоді політико-правові засади національної безпеки будуть дійсно «працювати» на повноцінний розвиток України.

Література

1. Закон України «Про основи національної безпеки України»: прийнятий 19 червня 2003 року зі змінами від 16.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України»: прийнятий 5 березня 1998 року зі змінами від 25.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rnbo.gov.ua/content/zakon_rnbou.html
3. Концепція (основи) національної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/we
4. Ліпкан В. А. Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення: [Монографія] / Ліпкан В. А. – К. : Текст, 2003. – 180 с.
5. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»: затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 887/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>

ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У сучасній науковій інтерпретації громадянське суспільство вже вийшло за межі певних країн чи державних утворень. Ставши взірцем ліберально-демократичної традиції, громадянське суспільство набуло глобального виміру. Таким чином, абсолютно обґрунтовано з'явилися концепції глобального, або світового громадянського суспільства.

Сама ж ідея глобального громадянського суспільства бере початок у концепціях світового громадянства, міжнародної спільноти, світового суспільства. Концепція міжнародної спільноти знайшла своє відображення у роботах Х. Булла. Держави розглядалися Х. Буллом як певні агенти, що соціалізуються завдяки впливу одна на одну. Вони об'єднуються у більш масштабну форму суспільства – глобальну мережу взаємно визнаних неформальних традицій і формальних правил (дипломатичний протокол, посольства, багатосторонні договори, міжнародне право). Ці традиції і закони, що обмежують суверенітет держав, і називаються міжнародною спільнотою, яка є необхідною передумовою сучасного світового порядку [3, с. 7]. Таким чином, міжнародне суспільство існує, коли група держав, усвідомлюючи певні загальні інтереси і спільні цінності, формує суспільство у тому розумінні, що вони відчують себе пов'язаними спільним набором правил у взаємодії одна з одною, і мають відмінності у роботі загальних інститутів.

Сучасні ж прихильники ідеї глобального громадянського суспільства, навпаки, вважають вже міжнародну спільноту частиною світового суспільства, таким чином акцентуючи увагу на загальності останнього та його переважанні у всесвітньому масштабі.

Громадянське суспільство у своїх різних надбудовах – національній, державній, глобальній – спільним має лише понятійно-категоріальну самоназву. Але, наприклад, міжнародна структура громадянського суспільства вже має принципові відмінності від аналогічних інститутів, що функціонують на національному рівні. Британський дослідник Дж. Кін виділив сім тенденцій, які пояснюють генезу структури громадянського суспільства:

- відродження концепції громадянського суспільства у Східній та Центральній Європі й її актуалізація в період посткомуністичних революцій початку 1990-х років;

- вплив нових супутникових і комп'ютерних технологій та комунікацій;

- формування під впливом масових пацифістських і екологічних рухів нової глобальної самосвідомості щодо життя у світі, який потенційно саморуйнується;

- поширення думки про формування нового глобального політичного порядку після розвалу світової комуністичної системи радянського типу;

- значне посилення впливу неоліберальної економічної парадигми і всесвітнє розростання ринкової капіталістичної економіки;

- настрої масового розчарування, і перш за все серед населення країн «третього світу», з приводу обіцяної економічної допомоги постколоніальним країнам;

- посилення тривоги щодо небезпечного політичного вакууму, який утворився в результаті розпаду імперій та держав, і став причиною багатьох громадянських війн в різних куточках планети [3, с. 5].

На думку Дж. Сміта, автора роботи «Світове громадянське суспільство? Міжнародні громадські рухи та організації і соціальний капітал», розвиток міжнародних політичних та економічних організацій водночас сприяє активістам у галузі соціальних перетворень у різних країнах, але й вимагає більшої співпраці шляхом поширення їхнього внеску у швидке розповсюдження інтернаціонально об'єднаних громадських рухів.

Дж. Сміт вбачає у громадянському суспільстві два глобальні виміри:

- громадянське суспільство як дефініція глобальної інституції, яка охоплює лише ті організації, які ставлять за мету наведення мостів для подолання соціальних і політичних розбіжностей, а не ті, що загострюють їх;

- громадянське суспільство як протиполюс державній владі; в історико-політичному контексті – втілення протидії радянському пануванню [1].

Рухийшою ж одиницею формування та розвитку глобального громадянського суспільства є міжнародні громадські рухи та організації. Дж. Сміт сформулював чотири вимоги до міжнародних організацій, виконавши які, вони зможуть повноцінно впливати на модернізацію світового громадянського суспільства:

- по-перше, вони мають сигналізувати про наявність великої кількості міжнаціональних громадських мереж;

- по-друге, вони повинні забезпечувати нові далекосяжні перспективи для незахищених груп населення та впливати на глобальні політичні зміни;

- по-третє, міжнародні громадські організації мають сприяти згуртуванню навколо них учасників, як у широкому національному контексті, так і у випадку «слабких інфраструктур» на національному рівні;

- по-четверте, це вимога допомагати в ініціюванні та супроводі міжнародних публічних дискусій та дебатів навколо глобальних проблем [1].

Відтак, еволюція суспільно-політичних відносин так чи інакше підштовхує міжнародну спільноту до формування глобального (світового) громадянського суспільства. Цьому також сприяє науково-технічний прогрес у сфері комунікацій та активізація міжнародних громадських рухів. На нашу думку, ефективність реалізації громадянських ініціатив на глобальному рівні визначає наявність трьох основних факторів: практичне втілення ідей глобалізації;

розповсюдження світової мережі Інтернет; розширення національних та транснаціональних соціальних мереж.

Література

1. Сміт Дж. Світове громадянське суспільство? Міжнародні громадські рухи та організації і соціальний капітал [Електронний ресурс] / Дж. Сміт // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2001. – № 21. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/smith.htm>.
2. Bull H. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics / H. Bull. – N.Y. : Columbia University Press, 1995. – P. 7–10.
3. Keane J. Global Civil Society? (Contemporary Political Theory) / J. Keane. – L. : CambridgeUniversity Press, 2003. – 236 p.

Демиденко О. І.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ – ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сучасні процеси глобалізації, значні геополітичні трансформації суттєво вплинули на світові міграційні процеси, складовою частиною яких, особливо за останні роки, стали громадяни України. Здобуття Україною незалежності відкрило її світу, а її громадяни отримали можливість на свободу пересування, поступове включення до світового науково-освітнього простору. Разом з тим гостро постала проблема втрати найпродуктивнішого потенціалу країни – інтелектуального.

Міграція висококваліфікованих кадрів перетворилась на багатоаспектну проблему, як з позитивними, так і з негативними ефектами, що потребують ретельного вивчення, осмислення різноманітних викликів та вироблення національної політичної стратегії та тактики збереження інтелектуального потенціалу держави та,

одночасно, його оптимальне використання в умовах глобалізації науково-освітнього простору та створення економіки знань. Підписання Угоди про асоціацію та шлях до безвізового режиму між Україною та ЄС значно актуалізують зазначену проблему, відкриваючи одночасно й нові можливості, й нові ризики, які значно поглибились з анексією Криму, військовим конфліктом у Донбасі, обумовивши масштабні переміщення населення, як всередині країни, так і відтік найактивнішої його частини за кордон. Під впливом воєнного конфлікту та глибокої економічної кризи еміграційні настрої населення зростають. Опитування, проведене на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015 року, показало, що 8% українців планують найближчим часом знайти роботу за кордоном або вже її знайшли. За даними аналогічного дослідження 2011 р., таких було 6% [4, с. 14]. Спробам вирішити життєві проблеми у спосіб працевлаштування за кордоном сприяє й набутий українцями досвід роботи за межами держави, потужні міграційні мережі, що сформувалися впродовж останніх десятиліть.

При аналізі поняття «інтелектуальна міграція» сьогодні серед її дослідників є домінуючими взаємообумовлені три концепції, які пояснюють її сутність. Перша пов'язана з обміном знаннями та досвідом (brain exchange) та складається з таких понять, як «притік мізків» (brain gain) та «відтік мізків» (brain drain). Друга – це розтрата мізків (brain waste), третя – «циркуляція мізків» (brain circulation) [1, с. 90].

Перша концепція представляє інтелектуальну міграцію у якості закономірного та об'єктивного руху інтелектуального капіталу на ринку праці та взаємообумовленого чинника глобального соціально-економічного розвитку і має як негативні, так і позитивні ефекти.

Друга розглядає інтелектуальну міграцію під кутом втрати сукупного інтелектуального потенціалу для країни-донора (на жаль, сьогодні наша країна виступає у якості донора), що тягне за собою не тільки збитки в соціально-економічному аспекті, як-то: зниження рівня життя, послаблення конкурентних спроможностей та погіршення прогресу, але проблему більш ширшу та небезпечну – під загрозу

ставиться відтворення національної інтелектуальної еліти в цілому. Сьогодні переважна більшість експертів вважає, що темпи відпливу українських мізків за кордон серйозно загрожують національній безпеці країни [3]. Найнебезпечнішим є те, що молоді, високо освічені, активні українці залишають країну через економічну кризу і невдоволення політичною ситуацією в країні. Прикладом можуть служити історії з інтернет-порталу *Vice News* про кількох колишніх молодих активістів Майдану, які або остаточно залишили країну або планують зробити це у світлі складної економічної та політичної ситуації, що склалась [5].

Упродовж останніх двох років зростання чисельності українців, які виїхали на навчання за кордон, прискорилося. За даними щорічного моніторингу кількості українських громадян, які навчаються у закордонних університетах на денній формі навчання, що здійснюється аналітичним центром CEDOS (охоплює 34 країни світу), у 2013/2014 навчальному році за кордоном навчалися вже 47724 громадян України. Найбільше з них у Польщі (15 тис.), Німеччині (9 тис.), Росії (6 тис.), Канаді (2 тис.), Чехії (2 тис.), Італії (1,9 тис.), США (1,5 тис.), Іспанії (1,4 тис.), Франції (1,3 тис.), Великобританії (1 тис.). [4, с. 15]

Разом з тим, третя концепція певною мірою може компенсувати негативні ефекти та ризики попередньої, адже в ній виокремлюється цикл «руху за кордон на навчання – отримання освіти – повернення додому». Вважається, що така форма інтелектуальної міграції буде набувати подальшого розповсюдження. Кріс Даннет, зазначає, що еміграція висококваліфікованих кадрів корисна для країни і насправді може надати різні переваги для країн-донорів. Наприклад, грошові перекази з-за кордону часто сприяють росту місцевої економіки, вливаючи готівкові кошти в середовище з низькою продуктивністю або можливостями розвитку. Крім того, дуже часто «експорт висококваліфікованих кадрів» – це вулиця з двостороннім рухом, тобто спочатку студенти та кваліфіковані фахівці залишають країну з метою отримання більш високоякісної освіти та більшого доходу, а потім повертаються до своєї рідної країни з новими ідеями та удосконаленими навичками [2]. Тимчасовий виїзд студентів і вчених для участі у дослідженнях та проектах сприяє інтеграції України до світового

науково-технічного й освітнього співтовариства. Тривале перебування у розвинених країнах сприяє формуванню у мігрантів досвіду сучасного господарювання, ринкової свідомості, засвоєнню цінностей і норм цивілізованого суспільства

Але при цьому слід чітко розуміти, чим кращі можливості в країні, в якій спостерігається відтік висококваліфікованих кадрів, тим вища ймовірність повернення висококласних фахівців до себе на батьківщину. Отже, стратегічними завданнями національної політики щодо вирішення проблеми інтелектуальної міграції є створення сприятливих умов для формування та розвитку національних кваліфікованих кадрів. Стосовно ж найближчих тактичних кроків для вирішення цієї проблеми є загальне поліпшення соціально-економічної, політичної ситуації в країні, подолання суспільно-політичної кризи, викликаной агресією РФ, системне та послідовне реформування освіти.

Література

1. Бондарь М.А. Международная интеллектуальная миграция: теория, методология исследования и особенности регулирования / М.А.Бондарь // Белорусский экономический журнал. – 2014. - № 1. – С. 88-102.
2. Даннет К. «Відтік мізків» може принести Україні несподівані «бонуси» / Крис Даннет // Vox Ukraine. – 20015. – 11 травня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/05/11/brain-drain-ukr/>
3. Эксперты: темпы «відтоку мізків» з України загрожує національній безпеці [Електронний ресурс] // Рідна країна: світоглядний портал. – Режим доступу: <http://ridna.ua/2013/07/eksperty-temp-vidtoku-mizkiv-z-ukrajiny-zahrozhuje-natsionalnij-bezpetsi/>
4. Міграція в Україні: факти і цифри / упоряд. О.Малиновська. – Міжнародна організація з міграції (МОМ) Представництво в Україні, 2016. – 32 с.
5. Heroes of the Euromaidan Revolution are Leaving Ukraine [Електронний ресурс] / by Isaak Webb // Vice News. – 2015. – February,

21. – *Режим доступу:* <http://www.vice.com/read/the-heroes-of-the-euromaidan-revolution-are-leaving-ukraine-979>.

Бутко В. В.

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Політичну систему в Україні ще не можна вважати сталою, але євроінтеграційні прагнення стали невід'ємними складовими вітчизняного політичного сьогодення, європейські орієнтири набули практичного втілення у низці політичних рішень та дій держави.

Політична система являє собою цілісну впорядковану сукупність політичних інститутів, політичних ролей, стосунків, процесів, політико-правових відносин та норм, політичної культури, за допомогою яких утверджується і функціонує політична влада, регулюються суспільні відносини, досягається соціальна та політична стабільність [5]. Вагомий внесок розробку питань, що стосувалися політичної системи, зробили Г. Алмонд, Ж. Блондель, С. Хантігтон, Д. Пауелл, А. Пшеворський, Ф. Рудич, Г. Зеленько. К. Ващенко та В. Корнієнко вважають, що в Україні не існує всезагальної згоди стосовно мети політичного розвитку, і це є серйозною перешкодою на шляху модернізації політичної системи [2]. Для поєднання реформаторських зусиль держави і сприяння цьому процесові суспільства вирішального значення набуває створення децентралізованої політичної системи. Це дасть змогу підвищити якість управління й розширити представництво та реалізацію інтересів місцевих спільнот й окремих громадян.

Європейський напрям зовнішньої політики України – один зі шляхів модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і

новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, можливості виходу на внутрішній ринок ЄС. У політичному аспекті європейська інтеграція детермінує модернізацію правового поля Української держави, демократизацію її політичної та інституційної систем. Співпраця з ЄС сприятиме наближенню соціальних умов країни до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя й добробуту населення [4].

Але зараз ми маємо низку проблем, до яких належать і загострення політичного конфлікту, що входить до загальних проблем політичної системи, до яких належать, наприклад, концентрація великої частини влади в руках партій, відсутність ідеологічних відмінностей між ними, кулуарне ухвалення політичних рішень та обмеженість інструментів впливу на владу, того самого зворотного зв'язку, про який писав Д. Істон у своїй концепції політичної системи.

Також необхідно додати фактори, що визначають необхідність реформування політичної системи України в контексті євроінтеграції: подолання суперечностей демократії та поліпшення її функціонування; заходи щодо усунення найсерйозніших порушень у діяльності парламентської демократії; зміна методів рекрутування народних представників; скорочення бюрократичного апарату; скорочення терміну дії депутатських мандатів; вплив на партії ззовні через наукові інститути, фонди; посилення розвитку місцевого самоврядування; поступове впровадження моделі праймериз [3]. Це означає, що на сьогодні в Україна не має комунікації між державою та населенням, не розвинена електронна демократія та не існує електронний уряд як такий. Всі ці процеси, а точніше їхня відсутність і гальмують процес європейської інтеграції України.

Населення ж з приводу приєднання до ЄС, згідно з опитуванням Центру Разумкова, думає так: 50 % вважають, що Україна виграє від приєднання до Європейського Союзу, тоді як 26 % дотримуються думки, що країна більше програє і 24 % не можуть визначитися зі своєю оцінкою. Втім існують регіональні відмінності у ставленні до цього питання [6]. Відзначимо, що на думку населення, найбільше заважає корупція та повільний темп реформ (43 %), недостатній економічний

розвиток України (41 %) та низький рівень життя населення (36 %). Також додамо, що близько 27 % вважають, що на заваді євроінтеграції України стоять воєнні дії на території Луганської та Донецької областей, а 22 % опитуваних називають перешкодою позицію західних держав-членів, які не прагнуть бачити Україну членом ЄС, і близько 20 % респондентів вважають, що на шляху до ЄС стоять проблеми з демократією та правами людини в Україні [6].

Підсумовуючи викладене, відзначимо, що загострення внутрішньополітичних конфліктів, нездатність влади обмежити вплив бюрократії та бізнесу на політичну систему, низький рівень політичної культури та високий рівень політичного абсентеїзму – все це впливає на функціонування політичної системи та знижує її ефективність. Отже, для прискорення євроінтеграційного процесу Україні необхідно подолати усі вищеназвані проблеми з метою досягнення відповідних якісних характеристик, якісного реформування, що приведе до затвердження дійсно європейській ліберальній традиції.

Література

1. Афонін Е. А. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : [Навчальний посібник] / Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін. ; [за заг. ред. В. А. Ребкала]. — К. : НАДУ, 2010. — 300 с.
2. Політологія / [за заг. ред. : К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка]. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. — 406 с.
3. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право. — К. : К.І.С., 2004. — 1016 с.
4. Галик В. М. Україна в Європі і світі : [Навчальний посібник] / Володимир Галик ; [відп. за випуск Л. В. Тимошенко]. — К. : Знання, 2013. — 364 с.
5. Політологічний словник : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] ; [за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка]. — К. : МАУП, 2005. — 792 с.
6. Соціологічні опитування [Електронний ресурс] // Сайт Центру Разумкова. — Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua/ukr>

«ІСЛАМСЬКА ДЕРЖАВА ІРАКУ ТА ЛЕВАНТУ»: НОВА ПОЛІТИЧНА ЗАГРОЗА УКРАЇНИ

Організація ІДІЛ на сьогоднішній день розповсюджує свій вплив в різних державах світу. Результати аналізу пропагандистських матеріалів, які поширюються організацією та поточна активність її членів на території України може свідчити про можливість загрози безпеці та стабільності України. В цьому матеріалі використано методи аналізу першоджерел, пропагандистких матеріалів організації, порівняльний аналіз структурної побудови організації на різних етапі її історії.

Метою даного дослідження є визначення поточного стану активності організації та її членів в Україні та рівня потенційної небезпеки, яку становить для України та її громадян організація «Ісламська держава Іраку та Леванту». Даній темі у публіцистичному та науковому середовищі України присвячено мало уваги, основна джерельна база та науковий матеріал, які використовувалися в ході дослідження, на англійській, арабській та російській мовах. Результати даного дослідження повинні стати основою для подальшого вивчення феномену ІДІЛ та потенційної загрози з боку цієї організації для політичної стабільності та безпеки України.

«Ісламська держава Іраку та Леванту» (далі – ІДІЛ) - радикальна ісламістська організація, яка визнана ООН та такими країнами, як США, Великобританія, Туреччина, терористичною. Згідно даних на середину 2016 року, під контролем ІДІЛ знаходиться територія загальною площею близько 60 тис. кв. км [1]. Ця територія перевищує загальну площу таких країн, як Хорватія, Данія, Швейцарія, Молдова. Під владою організації за різними оцінками знаходяться від 6 до 8 млн. осіб [2]. Окрім основних осередків в Сирії та Іраку, відділення ІДІЛ створені

ще мінімум у 16 країнах світу, серед яких такі країни, як Саудівська Аравія, Росія, Ємен, Алжир, Афганістан, Пакистан, Єгипет, Лівія, Нігерія, Туніс, Бангладеш, Індонезія, Філіппіни. Військова потужність даної організації складає від 30 до 60 тис. бійців, хоча деякі джерела зазначають, що в рядках організації можуть знаходитись до 100 тис. бійців. У 2014 році, тільки в Іраку та Сирії за оцінками ЦРУ США під керівництвом ІДІЛ було від 20 тис. до 31,5 тис. бійців [3].

Ще однією характеристикою сили та потенціалу, яким володіє ІДІЛ є фінансова спроможність організації. Так, за даними Державного казначейства США у 2015 році ІДІЛ мала у власному розпорядженні близько 1 млрд доларів США, 50% або 500 млн із яких були отримані в результаті продажу нафти, яка видобувається на контрольованій організацією території [4]. І хоча з 2015 року втрати ІДІЛ в території та ресурсах тільки зростали, однак організація до сих пір володіє фінансовими та матеріальними ресурсами на сотні мільйонів доларів США.

Наведена вище інформація дозволяє усвідомити потенційну небезпеку, яку становить ІДІЛ для будь якої країни світу, не виключаючи і Україну. Тим більше, що стосовно України ІДІЛ вже неодноразово висловлювала погрози, не безпосередньо, однак через згадування нашої країни у свої пропаганді у якості ворога. Головною метою ІДІЛ, на чому неодноразово наголошували самі члени організації в офіційній пропаганді, є створення світової держави, яка буде побудована на принципах та законах ІДІЛ. Для прикладу, в першому номері офіційного журналу ІДІЛ під назвою «Румія» (Рим) ідеологи організації зазначили, що військові та терористичні дії організації триватимуть до тих пір, поки «на всій землі релігія не стане належати одному лише Аллаху і поки все мушрікі (прихильники багатобожжя) не підкоряться закону Аллаха...». Про свої територіальні плани ідеологи ІДІЛ неодноразово згадували в офіційному журналі організації під назвою «Dabiq». Так, в першому номері журналу за червень 2014 року зазначено, що нова держава, яка названа «Халіфат» має об'єднати різні народи, у тому числі «китайців, німців, американців, французів, австралійців» і т.д.

У 2015 році в мережі Інтернет з'явилася карта, яку експерти та дослідники ІДІЛ пов'язують із організацією [5]. На цій карті світу була зображена територія, яку члени організації планують захопити до 2025 року. Серед країн, на які поширюється територіальні претензії організації, також є і Україна. Чорним кольором було виділено території автономної республіки Крим та частину Поділля та Бессарабії, включаючи місто Кам'янець-Подільській. Цей факт можна пояснити тим, що в своїй ідеології ІДІЛ розглядає частиною майбутнього халіфату будь-яку територію на планеті, на якій впродовж певного часу панувала влада халіфа та діяли закони Шаріату. Справа в тому, що формально частина території українського Поділля та Бессарабії в 17 сторіччі на більше ніж 20 років увійшла до складу Оттоманської імперії. Відповідно до положень так званого Бучацькому мирного договору між Річчю Посполитою та Оттоманською імперією, остання в результаті військової перемоги над поляками отримала у своє володіння території зі столицею в Кам'янці, а саме місто стало центром так званого Каменецького пашалику. Крим, як мета подальшого наступу ІДІЛ згадується також в російськомовному відеоролику організації під назвою «Скоро, дуже скоро...», який був опублікований медіа центром ІДІЛ аль-Хайят 12 листопада 2015 року. У відео показані кадри з боїв та актів насильства, а також озвучені плани по захопленню Криму [6].

Крім територіальних претензій ще однією причиною того, чому ідеологи ІДІЛ розглядають Україну в якості свого ворога, є участь нашої країни в Глобальній коаліції протидії ІДІЛ («The Global Coalition to Counter ISIL»). Дана коаліція була створена за ініціативою президента США в груді 2014 року. Україна, разом із 66 країнами приєдналася до цієї коаліції. Серед основних завдань Глобальної коаліції є: 1) забезпечення військової допомоги; 2) протидія притоку іноземних бійців в лави ІДІЛ; 3) блокування фінансових потоків для ІДІЛ; 4) гуманітарна допомога регіону; 5) викриття ідеології ІДІЛ.

Наразі в рамках Глобальної коаліції Україна виконує суто гуманітарні завдання. Насамперед, це протидія притоку іноземних бійців на території, підконтрольні ІДІЛ. Саме в цьому контексті, як учасниця Глобальної коаліції, Україна була позначена у

пропагандистському відео ІДІЛ під назвою «No respite» («Жодної відстрочки») [7]. Дане відео було опубліковане в листопаді 2015 року і на ньому крупним планом зображено перелік ворогів «Халіфату», серед яких присутня і Україна. Потім цей кадр неодноразово показували в інших відео та друкованій пропагандистській літературі, а ідеологи та керівники, як наприклад попередній спікер ІДІЛ Абу Мухаммада аль-Аднані (загинув від авіа удару 30 вересня 2016 року), закликали прихильників організації всіма можливим засобами атакувати громадян тих країн, які входять до складу Глобальної коаліції.

Це свідчить про те, що Україна та її громадяни розглядаються ІДІЛ, як вороги та підпадають під потенційні мішені для атак та нападів прихильників та членів організації. На нашу думку, основна небезпека з боку ІДІЛ для України походить не з боку військових сил організації, а з боку членів та прихильників, які можуть проникнути або вже знаходяться на території нашої країни. Перша небезпека – це приховані осередки організації, які складаються із прихильників або бійців ІДІЛ. Згідно інформації, яку надали спеціалісти Служби безпеки України, за 2015-2016 роки на території України було виявлено 56 прихильників терористичних структур. З них - 9 іноземних громадян притягнуто до відповідальності як таких, що вчинили злочини на користь ІДІЛ. Ще 15 осіб зараз під слідством за злочини в інтересах ІДІЛ. Тобто фактично 24 людини, в тій чи іншій мірі пов'язанні із ІДІЛ, були виявленні та затримані СБУ. Останній зафіксований ЗМІ випадок затримки членів ІДІЛ в Україні стався у серпні цього року, коли в Харкові на орендованій квартирі викрили чотирьох чоловіків з середньоазійської країни, двоє з яких вже воювали в Сирії в складі ІДІЛ. Ще раніше, у квітні 2016 року, Київський районний суд Харкова заарештував громадянина Лівії, який навчався на першому курсі Харківського національного університету ім. Каразіна за зберігання пропагандистської літератури ІДІЛ та зброї. У лівійського студента-прихильника ІДІЛ знайшли бойову гранату, про мету зберігання якої невідомо.

Загрозу для безпеки України складають також громадяни України, які з тих чи інших причин виїхали на підконтрольну ІДІЛ територію та

приймають там участь у бойових діях на боці організації. За даними СБУ, на 2016 рік в лавах ІДІЛ воюють 52 громадянина України. Ці люди у разі поразки організації та втрати території в Сирії та Іраку можуть повернутися в Україну, та отримавши бойовий та організаційний досвід, стати центрами для формування нових осередків організації на території нашої країни.

Серйозну небезпеку для України, на думку автора, несуть так звані «вовки-одинаки». Ці люди - прихильники або члени організації, які самостійно можуть підготувати напад, теракт або інший акт насильства, без зовнішньої матеріальної підтримки і зовнішнього прямого керівництва. Часто такі люди стають прихильниками ІДІЛ під впливом відео або аудіо пропаганди, при спілкуванні в соціальних мережах із іншими прихильниками чи членами організації.

Фактично, визначити, належить людина до ІДІЛ чи ні, дуже важко. Часто про причетність до лав ІДІЛ такого одинка стає відомо лише після того, як він вже скоїв напад або брав участь у військовій операції на боці ІДІЛ. Яскравими прикладами нападів «вовків – одинаків» стала атака у французькій Ніцці у липні 2016. Тоді прихильник ІДІЛ на авто атакував натовп людей, а потім відкрив стрілянину, вбивши 84 та поранивши 308 людей, перш ніж його вдалося ліквідувати.

Висновки: Ідеологи ІДІЛ розглядають Україну як ворога організації, як з причин територіальних претензій, так і через участь України в Глобальній коаліції. Цей факт може стати причиною атак прихильників і членів організації на території нашої держави або на українських громадян поза межами країни. Найбільш небезпечним для нас є напади членів осередків ІДІЛ в Україні, які складаються із прихильників та бійців ІДІЛ, та з боку так званих «вовків – одинаків», які є прихильниками ІДІЛ, самостійно готують та виконують напади. Останніх дуже важко визначити до того, як вони скоюють напад. Однак вивчення та аналіз поведінки потенційних прихильників ІДІЛ, досвід інших країн в протидії таким нападам необхідно активно вивчати та запроваджувати відповідні висновки на практиці.

Література

1. IHS Conflict Monitor. «Islamic State territorial losses» [Електронний ресурс]. – October, 2016. – Режим доступу: https://cdn.ihs.com/www/images/Islamic_State_territorial_losses_Jan_2015_Oct_2016.jpg
2. Sarah Birke. «How ISIS Rules»/Sarah Birke/The New York Review of Books [Електронний ресурс]. – February 5, 2015 – Режим доступу: <http://www.nybooks.com/articles/2015/02/05/how-isis-rules/>
3. Sciutto J., Crawford J., Chelsea J. Carter. «ISIS can 'muster' between 20,000 and 31,500 fighters, CIA says»/ Jim Sciutto, Jamie Crawford, Chelsea J. Carter/CNN [Електронний ресурс]. – September 12, 2014 – Режим доступу: <http://edition.cnn.com/2014/09/11/world/meast/isis-syria-iraq/>
4. Hoft J. «US Treasury: ISIS Made \$1 Billion in Revenue in 2015»/Jim Hoft/The Gateway Pundit [Електронний ресурс]. – June 10, 2016 – Режим доступу: <http://www.thegatewaypundit.com/2016/06/us-treasury-isis-made-1-billion-revenue-2015/>
5. Zelin A. «The Islamic State: A Video Introduction with Aaron Zelin»/ Aaron Zelin [Електронний ресурс]. – February 16, 2015 – Режим доступу: <https://youtu.be/oIm76e1vMv0?t=126>
6. «Скоро, очень скоро кровь прольется морем»: ИГИЛ опубликовал клип с угрозами в адрес России и Европы»/Гордон.ua [Електронний ресурс]. – Ноябрь 5, 2015 – Режим доступу: <http://gordonua.com/news/worldnews/igil-prigrozil-rossii-skorymi-teraktami-smi-106246.html>
7. 7 NEWS SYDNEY. «Australia featured in new Islamic State propaganda video»/7 news Sydney [Електронний ресурс]. – November 27, 2015 – Режим доступу: <https://au.news.yahoo.com/a/30214213/australia-featured-in-new-islamic-state-propaganda-video/#page1>

ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕРЕЗ КОНСУЛЬТАТИВНО- ДОРАДЧІ ОРГАНИ

Актуальність роботи обумовлена тим, що інститути громадянського суспільства на сучасному етапі як колективні актори політичного процесу отримують все більше можливостей впливу на формування державної політики. Процес демократизації, який набув небувалих темпів, у процесі імплементації законів до європейських стандартів створює умови для лобювання інтересів окремих соціальних груп.

Механізми впливу інститутів громадянського суспільства на формування державної політики саме через консультативно-дорадчі органи останнім часом викликає досить великий науковий і практичний інтерес, але питання даної проблематики, в умовах зростаючої актуальності, в українському науковому середовищі не розглядалися.

Метою дослідження є узагальнення і виокремлення механізмів впливу громадянського суспільства на формування державної політики України через консультативно-дорадчі органи для практичного застосування цих механізмів інститутами громадянського суспільства.

Фактично механізми лобювання інтересів громадськості у виробленні внутрішньої політики, ухваленні управлінських рішень виписані у Постанові Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378 «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Даним документом виписані Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та Типове положення про

громадську раду при центральному, місцевому органі виконавчої влади, за якими й здійснюється відповідна робота в Україні.

Аналізуючи законодавчу базу та сучасний стан розвитку громадянського суспільства, можна визначити, що досягнення належного рівня взаємодії органів державної влади та консультативно-дорадчих органів для ефективної реалізації державної політики в Україні можливе лише при виконанні наступних умов:

- забезпечення повноцінної публічної інформаційної політики органів державної влади щодо всіх політико-владних ініціатив, реформаторських дій і рішень (необхідним є посилення інформаційного супроводу стратегічних документів, що охоплюють перелік усіх реформ, передусім «Стратегії – 2020»);

- посилення громадського контролю щодо обов'язкового залучення та повноцінної участі в робочих групах представників консультативно-дорадчих органів при органах державної влади, їх взаємодії з органами державної влади під час розроблення й коригування документів державної політики, ініційованих законодавчих змін;

- забезпечення оприлюднення проектів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення та стосуються конституційних прав, свобод та інтересів громадян та їх об'єднань;

- впровадження практики публічної звітності органів державної влади перед громадськістю з питань, що становлять суспільний інтерес (формування державного та місцевих бюджетів і контролю їх виконання; ухвалення рішень органами державної та місцевої влади щодо використання комунального майна та земельних ресурсів; здійснення витрат, пов'язаних із державними закупівлями, проведення тендерів тощо);

- активізації розроблення оновленої Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, здійснення відповідного аналізу та уникнення прорахунків попереднього періоду, забезпечення повноцінної участі в цьому процесі громадськості (обов'язковим є залучення представників громадськості для повноцінних консультацій щодо врахування їх рекомендацій у процесі

розроблення проектів програм (дво-,трирічних) сприяння розвитку громадянського суспільства.

- пришвидшення органами державної влади процесу формування мережі консультативно-дорадчих органів (громадських рад), а також приведення їх роботи у відповідність до оновлених нормативно-правових вимог стосовно участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики та здійснення консультацій із громадськістю;

- забезпечення в умовах браку бюджетних коштів посиленого контролю щодо надання фінансової підтримки, ефективного впровадження прозорих і конкурсних механізмів реалізації представниками консультативно-дорадчих органів спільних з органами влади проектів, програм, заходів.

З огляду на це, в результаті дослідження, робимо висновки, що основними механізмами впливу інститутів громадянського суспільства на формування державної політики через консультативно-дорадчі органи є:

- Контроль за діями органів влади (в тому числі, антикорупційний);
- Розробка пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових, регуляторних документів, ухвалення цих пропозицій на засіданнях громадських рад та надання цих пропозицій центральним органам державної влади;
- Блокування прийняття законопроектів в процесі громадського обговорення.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Агафоновна Ганна Сергіївна – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Северодонецьк).

Алієв Вячеслав Вадимович – студент III курсу спеціальності «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Бутко Валерія Валеріївна - студентка I курсу ОКР «Магістр» спеціальності «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).

Варинський Владислав Олексійович – кандидат політичних наук, викладач кафедри філософії та соціально-економічних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ (м. Одеса).

Гладій Василь Іванович – аспірант кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Деміденко Олександр Ігорович – аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Жекало Ганна Іванівна – к.політ.н., Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Карчевська Олена Василівна – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Сєвєродонецьк).

Кореньков Олександр Олександрович – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Сєвєродонецьк).

Лелекіна Єва Олексіївна – студентка II курсу ОКР «Магістр» спеціальності «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк).

Літвін Лілія Анатоліївна – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Сєвєродонецьк).

Мазур Оксана Геннадіївна - завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, д.політ.н. (м. Сєвєродонецьк).

Максimeць Богдан Володимирович - викладач Івано-Франківського коледжу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», докторант кафедри політичних інститутів та процесів, к.політ.н. (м. Івано-Франківськ).

Марчук Василь Васильович – завідувач кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, д.і.н., професор (м. Івано-Франківськ).

Матійчик Андрій Васильович – здобувач кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Наумкіна Світлана Михайлівна – завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», д.політ.н., професор (м. Одеса).

Новакова Олена Вікторівна – професор кафедри політичних наук Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, д.політ.н., професор (м. Київ).

Павлова Людмила Ісмаїлівна – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Сєвєродонецьк).

Півнева Любов Миколаївна – професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор політичних наук, професор (м. Харків).

Русанова Валерія Ігорівна – студентка I курсу ОКР «Магістр» спеціальності «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк).

Рябухіна Яна Сергіївна – студентка I курсу ОКР «Магістр» спеціальності «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк).

Сімонян Анна Врамівна – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Сєвєродонецьк).

Ханстантинов Віталій Олександрович – завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського

національного аграрного університету, д.політ.н.,
професор (м. Миколаїв).

Щедрова Галина Петрівна – завідувач кафедри політології,
соціології та гуманітарних наук Приватного вищого
навчального закладу «Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля», д.політ.н., професор
(м. Дніпро).

ЗМІСТ

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО	3
ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ	4
<i>Мазур О. Г.,</i>	
ВПЛИВ СИСТЕМИ ВИБОРЧИХ ПРАКТИК НА РЕНОВАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ І ПРОГРЕСИВНІ ТРЕНДИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	4
<i>Щедрова Г. П.,</i>	
ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ ТА ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ .	7
<i>Новакова О. В.,</i>	
ТРЕНДЕНЦІ ФОРМУВАННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ГРОМАДЯН В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	11
<i>Науmkіна С. М., Варинський В. О.</i>	
СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬУ ДЕМОКРАТИЧНОМУ ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ	15
<i>Марчук В.В.,</i>	
ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІ ЗМІН ПІСЛЯ ПОДІЙ ЄВРОМАЙДАНУ	19
Секція 1 ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	23
<i>Ханстантинов В.О.,</i>	
ДУХОВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЕЛІТИ – ЗАПОРУКА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	23
<i>Півнева Л. М.,</i>	
ПРО ТРАДИЦІЙНИЙ ПЛАСТ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	26
<i>Гладій В. І.,</i>	
СУБСИДАРНІСТЬ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	30
<i>Павлова Л. І.,</i>	
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЧИННИК ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ	36
<i>Жекало Г. І.,</i>	
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РУХИ	39
<i>Русанова В. І.,</i>	
РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ	42

<i>Алієв В. В.</i> ,	
МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	44
<i>Рябухіна Я. С.</i> ,	
ДЕСТРУКЦІЯ ВЛАДИ ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ.....	48
<i>Лелекіна Є. О.</i>	
ПОЛІТИЧНА КРЕАТИВНІСТЬ ЯК НОВІТНЯ ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	51
Секція 2 СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ТА УКРАЇНА	55
<i>Карчевська О. В.</i> ,	
НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: ФОРМАЛІСТИЧНІ ТА ЗМІСТОВНІ ЧИННИКИ.....	55
<i>Агафонова Г. С.</i> ,	
ПОЛІТИКА ЄВРОПАРТІЇ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	59
<i>Максимець Б. В.</i> ,	
ПРОБЛЕМАТИКА МОСКОВСЬКОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ТЕОРЕТИКІВ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ 1940–1950-Х РР.	63
<i>Літвін Л. А.</i> ,	
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	67
<i>Матійчик А. В.</i> ,	
ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ	71
<i>Демиденко О. І.</i>	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ – ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	74
<i>Бутко В. В.</i>	
МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	78
<i>Кореньков О. О.</i> ,	
«ІСЛАМСЬКА ДЕРЖАВА ІРАКУ ТА ЛЕВАНТУ»: НОВА ПОЛІТИЧНА ЗАГРОЗА УКРАЇНІ.....	81
<i>Сімонян А. В.</i> ,	
ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕРЕЗ КОНСУЛЬТАТИВНО-ДОРАДЧІ ОРГАНИ	87
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	90
ЗМІСТ.....	94

Наукове видання

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

*Збірник матеріалів
IX Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

Оригінал-макет, коректор *Т.В. Погорєлова*

Підписано до друку 15.01.2017

Формат 60×84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.

Умов. друк. арк. 7. Обл.-вид. арк. 7.

Тираж 100 прим. Вид. № . Ціна договірна.

**Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля**

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса університету: просп. Центральний 59-А

м. Северодонецьк, 93400, Україна

e-mail видавництва: vidavnictvosnu.ua@gmail.com.

Надруковано:

Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля

Адреса: просп. Центральний 59-А

м. Северодонецьк, 93400, Україна